

2014/2

ORGANIZACIJA ZNANJA XIX

ORGANIZACIJA ZNANJA

ČLANKI S KONFERENCE UNIMARC 2014

Kanič, Rogina, Karachodjukova, Mazić
COBISS.Net – izkušnje in perspektive uporabnikov

Weitz, Kerec
Bibliografski standardi in prakse – aktualna vprašanja

ORGANIZACIJA ZNANJA
letnik 19, zvezek 2, 2014

UVODNIK

ČLANKI S KONFERENCE UNIMARC 2014

COBISS.Net - izkušnje in perspektive uporabnikov

Alenka Kanič

Cataloguing Rules and Their Changes – Current Situation in Slovenia49

Anka Rogina

Katalogizacija v formatu COMARC – kaj zdaj? Nekaj dilem, kot jih vidimo v Mariborski knjižnici54

Nadia Karachodjukova

The Improvement of the COMARC Format as a Result of the Expanding COBISS.Net Network60

Gordana Mazić

Vzajemna katalogizacija v okolju dveh pisav64

Bibliografski standardi in prakse – aktualna vprašanja

Jay Weitz

Reaching Decisions and Adjusting: RDA and OCLC72

Branka Kerec

Format COMARC za opis fotografij79

OCENE

Svet na novi prelomnici – zabeležke ob branju knjig Capital in the Twenty-First Century Thomasa Pikettyja, The Entrepreneurial State Mariane Mazzucato in Karl Marx: A Nineteenth-Century Life Jonathana Sperberja84

ORGANIZACIJA ZNANJA

ISSN: 1580-9803

Vpis v razvid medijev MK pod številko 337.

Ustanovitelj in izdajatelj

Institut informacijskih znanosti Maribor

Za izdajatelja: Davor Šoštarič

Odgovorna urednica: Aleksandra Rubelj

Naslov uredništva

Uredništvo OZ

Institut informacijskih znanosti

Prešernova 17, 2000 Maribor

e-pošta: oz@izum.si

telefon: 02 2520-371

faks: 02 2524-334

Uredniški odbor

dr. Maks Gerkeš (Maribor), Žaklina Gjalevska (Skopje),
mag. Janez Jug (Ljubljana), Nadja D. Karačodžukova
(Sofija), dr. Stela Filipi Matutinović (Beograd), dr. Ismet
Ovčina (Sarajevo), mag. Franci Pivec (Maribor), Aleksandra
Rubelj (Maribor), dr. Marta Seljak (Maribor), dr. Tvrtko M.
Šercar (Maribor), dr. Zdravko Vukčević (Podgorica)

Uredništvo

Tehnično urejanje: Miran Lešič, Rok Haložan

Lektoriranje: Nataša Belšak, Aleksandar Marinković

Oblikovanje naslovnice: Andrej Senica

Elektronska verzija

<http://home.izum.si/cobiss/oz/>

Spoštovane bralke, spoštovani bralci!

Tokratna številka revije Organizacija znanja je tematsko obarvana, saj jo v veliki meri posvečamo 4. konferenci UNIMARC 2014, ki je 14. maja 2014 potekala v Mariboru, v prostorih Instituta informacijskih znanosti (IZUM).

Mednarodna konferenca z naslovom *UNIMARC Users' Group Meeting* je bienalni dogodek, na katerem se sestanejo uporabniki formata UNIMARC iz različnih držav in stalni člani odbora UNIMARC z namenom izmenjave strokovnega znanja in izkušenj ter razvoja formata UNIMARC. Tokratne konference se je udeležilo več kot 50 knjižničarjev in predstavnikov knjižnic iz Slovenije in regije COBISS.Net ter večina članov Stalnega odbora za UNIMARC. Predstavniki nacionalnih centrov COBISS iz Srbije, Črne gore in Makedonije so neposredno sodelovali preko videokonference. Prav tako je bil za knjižničarje, ki se dogodka niso mogli udeležiti, organiziran videoprenos v živo.

V zadovoljstvo in veselje nam je, da so se s svojimi prispevki odzvali domači in tuji strokovnjaki, ki so na konferenci sodelovali, in da v reviji OZ objavljamo večino njene vsebine in na ta način delimo dogodek tudi z vami, našimi bralci. V pričujoči številki revije tako objavljamo šest zanimivih prispevkov od skupno devetih, ki so bili predstavljeni v okviru konference UNIMARC 2014, nekatere v angleškem, nekatere v slovenskem jeziku.

V prvem sklopu predstavljamo štiri strokovne članke, ki govorijo o uporabniških izkušnjah in perspektivah knjižnic v mreži COBISS.Net na področju formata UNIMARC.

Prvi prispevek z naslovom *Cataloguing Rules and Their Changes – Current Situation in Slovenia* avtorice Alenke Kanič podaja kratek pregled razvoja in sprememb katalogizacijske prakse v slovenskih knjižnicah od druge svetovne vojne do danes s poudarkom na vlogi in nalogah glavnega redaktorja kataloga in nacionalne komisije za katalogizacijo. Članek razkriva bodoče ukrepe in trende pri razvoju nacionalnih katalogizacijskih pravil.

Drugi članek ima naslov *Katalogizacija v formatu COMARC – kaj zdaj? Nekaj dilem, kot jih vidimo v Mariborski knjižnici*. Avtorica prispevka Anka Rogina nam na primerih iz prakse predstavi tri vrste dilem, s katerimi se pri uporabi formata COMARC srečujejo katalogizatorji splošne knjižnice: problem obdelave gradiva za občutljive skupine uporabnikov, kot so otroci in osebe s posebnimi potrebami, problem navajanja pripadnosti gradiva neki posebni knjižnični zbirki ter problem vzpostavljanja relacij med posameznimi deli oziroma publikacijami.

Nadia Karachodjukova v članku *The Improvement of the COMARC Format as a Result of the Expanding COBISS.Net Network* opisuje proces avtomatizacije v bolgarski nacionalni knjižnici in konverzijo njenih bibliografskih zapisov v format COMARC ter podaja ključne razloge, zakaj je Nacionalna knjižnica Bolgarije izbrala programsko opremo COBISS. Poudarja pomen in nujnost razvoja formata COMARC za mrežo COBISS.Net, v kateri sodelujejo države z zelo različnimi katalogizacijskimi praksami.

Prispevek *Vzajemna katalogizacija v okolju dveh pisav* Gordane Mazić obravnava problem večjezičnosti in uporabe dveh pisav na območju držav, ki sooblikujejo regionalno knjižnično mrežo COBISS.Net. Članek opisuje različne postopke in tehnološke rešitve za uporabo cirilice oziroma sočasno uporabo latinice in cirilice v programski opremi COBISS na območju COBISS.Net.

Drugi sklop prispevkov obravnava aktualna vprašanja, ki se nanašajo na bibliografske standarde in prakse, v okviru katerega predstavljamo strokovna članka dveh avtorjev.

Avtor prvega članka z naslovom *Reaching Decisions and Adjusting: RDA and OCLC* je Jay Weitz. Članek opisuje pomen katalogizacijskih pravil RDA in njihov vpliv na bibliografske in normativne podatke, kot so zastopani v strojno čitljivih kataložnih zapisih v formatu MARC 21. Poda kratko zgodovino razvoja RDA in številne posodobitve, povezane s pravili RDA. Predstavi posodobitve

formata OCLC–MARC, nova polja in indekse, ki jih je uvedel OCLC, posebno pozornost pa nameni poljem formata MARC za vrsto vsebine, vrsto medija in vrsto nosilca, ki skupaj nadomeščajo koncept splošne oznake gradiva.

Drugi članek je napisala Branka Kerec in ima naslov *Format COMARC za opis fotografij*. Avtorica nam predstavi tri uveljavljene načine popisovanja fotografij v formatu COMARC v sistemu COBISS: popis posamične fotografije, popis fotografij kot umetno tvorjene zbirke fotografij ter popis albuma fotografij. Članek se dotika tako prednosti kot slabosti bibliografske obdelave fotografskega gradiva z željo izboljšati popis tovrstnega gradiva, da bi bile informacije o njegovi vsebini in dostopnosti na voljo potencialnim uporabnikom.

Člankom s konference UNIMARC 2014 sledi še rubrika *Ocene*, v kateri tokrat objavljamo razmišljanja in povzetke Tvrta-Matije Šercarja ob branju naslednjih treh knjig: *Capital in the Twenty-First Century* Thomasa Pikettyja, *The Entrepreneurial State* avtorice Mariane Mazzucato in *The Real Karl Marx* Jonathana Sperberja.

Želimo vam prijetno in zanimivo branje!

V želji, da bi v reviji OZ objavljali kakovostne, strokovno zanimive, informativne ter za branje prijetne članke, avtorje ponovno vljudno vabimo k sodelovanju.

Aleksandra Rubelj
Odgovorna urednica

CATALOGUING RULES AND THEIR CHANGES – CURRENT SITUATION IN SLOVENIA

Alenka Kanič

National and University Library,
Ljubljana

E-mail address:
alenka.kanic@nuk.uni-lj.si

Abstract

The article is a short overview of the development and changes in cataloguing practice in Slovenian libraries from World War II to the present day, with special attention paid to the role and duties of the principal catalogue editor and the National Cataloguing Committee, revealing future actions and trends in the development of the national cataloguing codes.

Keywords

descriptive cataloguing, national cataloguing codes, shared cataloguing, principal catalogue editor, RDA

Izveček

Članek predstavlja kratek pregled razvoja in sprememb v katalogizacijski praksi v slovenskih knjižnicah od druge svetovne vojne do danes, s posebnim poudarkom na vlogi in nalogah glavnega urednika kataloga in nacionalne komisije za katalogizacijo. Razkriva tudi načrtovane aktivnosti in trende pri razvoju nacionalnih pravil za katalogizacijo.

Ključne besede

opisna katalogizacija, nacionalna katalogizacijska pravila, vzajemna katalogizacija, glavni urednik kataloga, RDA

BACKGROUND

UNIMARC 2014, the 4th UNIMARC Users' Group Meeting was the occasion to present the current situation regarding cataloguing rules and changes made to these rules in Slovenia up to now. I have over 30 years of experience in cataloguing and I have participated in the implementation of those changes. The aim of this article is to show that cataloguing in Slovenia has always been a very important task and that it has always followed international trends.

Before World War II the oldest catalogues in the National and University Library were based on various different cataloguing rules, among others on the very well known Prussian Instructions. It was obvious that the old concept was no longer applicable and new cataloguing rules were required. They were compiled by the well-known and respected cataloguer Pavle Kalan, based on American cataloguing practice and approved as the national cataloguing code by the Slovenian Library Association and published shortly after World War II by the National and University

Library in Ljubljana as *Abecedni imenski katalog*. They were intended for cataloguing in Slovenian scientific and academic libraries.

The first introductory sentence in the code reads: "The responsible and demanding work of precise and correct bibliographic description, including the management of catalogues, has to be carried out by the members of library staff who have adequate theoretical education and practical training." (*Abecedni imenski katalog*, 1947, p. 3)

This has always been the case and is also a fact not to be neglected, even in a difficult economic situation.

Pavle Kalan (1900–1974) graduated in Slavic and Romance Studies at the University of Ljubljana initially working as a teacher before becoming a librarian at the Slavic Library; later he worked as a librarian and senior scientific researcher at the National and University Library in Ljubljana. He taught short courses on librarianship in Slovenia and with the establishment of the chair

The article is based on the presentation with the title *Cataloguing Rules & Changes – Slovenian state of the art* given at the international conference UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting in Maribor, Slovenia, on 14 May 2014.

for librarianship at the Academy of Pedagogical Sciences, he became the first Slovenian university lecturer for cataloguing. (Enciklopedija Slovenije, 1990, zv. 4, p. 371)

As the leading expert in cataloguing he thoroughly studied international trends and introduced a modern approach to cataloguing into all types of libraries by publishing articles and papers dealing with cataloguing issues, mainly in descriptive and partly also subject cataloguing. He actively took part in many international symposia until his retirement. Pavle Kalan was also involved in professional terminology in librarianship.

FROM THE SIXTIES TO THE EIGHTHIES

Twenty years later, in 1967, after a very long period of hard work and taking into account international trends, the second edition of the cataloguing code was published. Once again, the compilation was undertaken by Pavle Kalan, this time based on the Paris Principles, which he helped set up with his contributions on the notation of proper names. While he was working on *Abecedni imenski katalog 67*, the National and University Library in Ljubljana excused Pavle Kalan from his everyday duties and activities for a year to allow him to concentrate fully on the preparation of the new edition of cataloguing rules.

The development of ISBDs on the international level in the 1970s was soon incorporated in Slovenian translations by Maks Veselko (1926–), another cataloguing researcher and university lecturer. With the approval of international standards for bibliographic descriptions, and their wide acceptance in the library environment, part of *Abecedni imenski katalog 67* proved out-of-date, but nevertheless it should be noted that AIK 67 and its rules for determining access points together with ISBDs were in use for a very long time and formed the basis of modern cataloguing.

Meanwhile, the idea of a unique cataloguing code for the territory of the former Yugoslavia was fully supported and carried out by Eva Verona (1905–1996), mathematician by education, cataloguer by profession. She worked at the National and University Library in Zagreb (Croatia) her entire life and by publishing theoretical articles and bibliographies became a world-renowned cataloguing expert (Horvat, 2005). All the hard work on the Yugoslav cataloguing code could not have been done without the help of cataloguing experts in all national libraries of the former Yugoslavia engaging in lively discussions on the manuscript and providing different examples. The results of this intense work and collaboration were published in two extensive volumes of *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga* known as PPIAK in 1970 and 1983, followed by the 2nd edition of volume 1 in 1986. It was and still is one of the most complex and complete cata-

loguing manuals with numerous examples in different languages.

Central cataloguing of the Slovenian printing production (Jugovec, 1964) was introduced in Slovenia in the late 1960s and carried out once again by the National and University Library with the full support of the Slovenian Library Association. The beneficiaries were scientific, academic, public and school libraries. Between 1977 and the beginning of the 1990s catalogue cards had also been exchanged among the national libraries (Veselko, 1978). Cataloguing knowledge and special librarians' skills were concentrated in national libraries, where PPIAK was used in its original language along with the translations of ISBDs as unique cataloguing tools.

THE NINETIES AND LATER

The late 1980s and early 1990s were very stressful and turbulent. New and revised editions of ISBDs were published and it was decided that UNIMARC was going to be used as the prescribed format for the exchange of bibliographic records. COBISS was in full progress when in 1991 it faced new challenges due to the disintegration of Yugoslavia. In Slovenia, scientific and academic libraries as well as public and school libraries all joined COBISS, because of which new knowledge, expertise and skills were required from librarians. The system itself quickly revealed the differences in cataloguing practice in different libraries, the quality of bibliographic records in general being rather poor. Different measures were undertaken to improve that, such as:

- The role of the principal catalogue editor was introduced on the initiative of the Slovenian Library Association, carried out and fully supported by the National and University Library in 1993.
- Before cataloguers were able to start working within the system, they had to pass a test creating a certain number of bibliographic records, which were checked and evaluated by the principal catalogue editor as well as IZUM. Recommendations to correct bibliographic records and further individual instructions were provided. The evaluation system is still in use today.

The basic duty of the principal catalogue editor is the precise coordination of bibliographic processing regardless of the type of library material. Together with IZUM, the principal catalogue editor is the curator of the MARC structure, thus, insuring flawless data exchange.

The coordination applies to two basic areas:

- complying to unique codes of bibliographic description, e.g. international standards, PPIAK and rules for

subject description, and

- together with IZUM, harmonisation of COMARC data input and development of the local COMARC format in accordance with UNIMARC, its changes and updates.

The editor's main tasks are (Kanič, 2002):

- monitoring international bibliographic standards and their evaluation regarding the relevance for the national bibliographic standards;
- introducing new national bibliographic standards following international standards;
- producing proper guidelines and instructions for computer software support;
- harmonisation of bibliographic standards and use among individual libraries;
- developing sample records for new types of material and their implementation in libraries;
- analysing the quality of bibliographic records regarding their congruity and compliance with standards, applied to a set of record samples;
- analysing the causes and reasons for systematic errors in bibliographic records;
- correcting errors and providing adequate standard updates and amendments;
- planning programmes for education and training, including the production of adequate teaching materials for the creation and improvement of bibliographic records;
- consulting fellow cataloguers on questions regarding bibliographic records and standards for all types of library material;
- cooperating with IZUM and local IT support services regarding the development, installation and testing of the information system, creation, storage and analysis of bibliographic records;
- consulting and supervising bibliographic specialists in cooperating libraries;
- using the expertise, educating and training specialised staff for the demanding task of creating bibliographic records.

As a result, cataloguing became a very complex and demanding job. PPIAK written in the Croatian language was often not very easy to understand and interpret. Thus, the first step to make it more user-friendly for Slovenian cataloguers was to translate the indexes and to publish them, which was done in 1998. At that point we faced a number of different terminological problems, which hopefully were solved satisfactorily. At the same time, cataloguers were very much aware of the fact that PPIAK in some segments was out-of-date because it did not include all types of library material and did not follow the changes in revised editions of ISBDs. The Catalogu-

ing Committee of the Library Association followed these changes closely, and included them in everyday work, but these guidelines and instructions had, unfortunately, never been collected and published as a manual. That caused inconvenience and additional measures had to be taken.

In September 1997, the Ministry of Science and Technology nominated an expert group to investigate the current situation and to set the basis for a new cataloguing code in the Slovenian language. There were three possible solutions:

- translation of PPIAK,
- translation of AACR2 and accepting AACR2 as the national code, or
- a new cataloguing code.

The first possibility was rejected for obvious reasons, the second one was said to be too different and far-fetched regarding our cataloguing environment and practice, so the expert group opted for the third option: the preparation of a new cataloguing code.

The work was supposed to be carried out in three phases:

- analysis of the current situation;
- setting the foundations for a new cataloguing code,
- creating a new cataloguing code itself.

Unfortunately, due to the lack of financial means, it was decided that only the first part of the project was to be undertaken.

The majority of Slovenian libraries take part in the creation of the COBIB database, which is the central part of the national COBISS system. Even though the structure and profile of library staff varies a lot, equal quality criteria for bibliographic records must be applied in all member libraries regardless of their type and size. To meet their needs, the most common problems occurring in their work were taken into consideration in the course of the preparation of the manual so the manual deals with all types of library material such as monographs, serials, non-book material, component parts, both in printed and electronic form.

It was planned that the analysis of the current situation was to include still applicable provisions from AIK 67, still applicable provisions from PPIAK, provisions from all different ISBDs and their revised editions, as well as findings from the practical work, and was to be presented as a manual.

The results of the project, carried out in a relatively short period of time, were published in a preliminary edition

of PREKAT (*Priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil*) in 2000, followed by a revised edition, and ZNAČKA (*Priročnik za določanje značnic pri katalogizaciji*) in 2001. These manuals were intended as a basic tool not only for librarians in small libraries, where cataloguing is only a part of their job, but also for beginners in cataloguing, students, and all those in libraries who have to be familiar with cataloguing. For precise and thorough cataloguing PPIAK and adequate ISBDs were still to be used. The main leader of this project was Zlata Dimec (1955–2002), another National and University Library researcher and developer in cataloguing with international experience. She translated *Unimarc Manual. Bibliographic Format* (published in 1999) and the final report of *Functional Requirements for Bibliographic Records* (2000). She initiated the translation of *Unimarc Manual. Authorities Format*, which was finished after her death in 2003. The CONOR authority file (for personal names first) was a new challenge for Slovenian librarians brought to life in 2003.

THE PRESENT DAYS

Today, 13 years later, PREKAT and ZNAČKA together with COMARC/B, Format za bibliografske podatke, continue to be in use, but they definitely do not cover and provide solutions for all the problems cataloguers might face in their everyday work.

Different questions on cataloguing and COMARC structure are addressed daily to the principal catalogue editor and other cataloguers in the National and University Library and IZUM, where skilled cataloguers have been educated as well. A lot of information is available, many explanations and interpretations have been given, so all this has to be put in writing and published in one publication. The amount of work, different fields of competence and responsibility called for more than one person, which is why, in December 2008, the Advisory Council of the National and University Library established the National Cataloguing Committee in order to solve the technical problems and cataloguing issues in the field of formal bibliographic description.

The main activities of the Committee (Komisija za katalogizacijo pri NUK, 2009) are:

- preparation of recommendations, guidelines and manuals for the bibliographic description for all types of library material;
- suggesting new additions and changes regarding the bibliographic description (e.g. changing cataloguing rules, implementing new cataloguing manuals, etc.);
- approving translations of international standards for bibliographic description (ISBDs) and other recom-

mendations and guidelines for cataloguing;

- cooperation with IZUM in solving problems and dilemmas regarding the use and implementation of COMARC and UNIMARC.
- The top priority of the near future is undoubtedly the translation of RDA (Resource Description and Access) and the study of the possibilities of RDA implementation in the Slovenian library environment, and based upon that:
 - the preparation of the formal proposal for the use of RDA as a national cataloguing code;
 - finally, a user manual for cataloguers is expected to be produced.

The members of the Committee are cataloguing experts from different types of libraries who, on a daily basis, deal with specific types and forms of library material, representatives of IZUM and the National and University Library. Public libraries have large quantities of special library material, so their cataloguers can be trained to become excellent specialists, and their knowledge should be used for the common good.

IZUM and the National and University Library are very much concerned with the quality of COBIB. They constantly monitor bibliographic records and their creators by checking the bibliographic records at random twice a year and providing general and individual recommendations and guidelines to correct them. They started this procedure as a project about 16 years ago and the project is still ongoing, so with new generations of cataloguers, it has a bright future ahead.

COBIB is not only a library catalogue but has become much more. It serves the academic and research community in the evaluation of scientific and research work and is used as a tool for author compensation based upon library loan in public libraries. Major groups of OPAC users, such as authors, publishers, researchers or just random users tend to have an impact on different data elements to be included in or excluded from the bibliographic records and/or displays, generally in order to present certain data about themselves or their institution or other data. Because of that and for many other reasons, data appearing on publications changes and tends to be more precise and more accurate, which in data processing causes problems in structuring the data according to COMARC and puts pressure on cataloguers.

TODAY OR TOMORROW

We have definitely arrived at a point where something needs to be done, especially as we know that "big things" are happening on the international level. In order to satisfy the users' complex needs for the right and accurate

information, the FRBR model was set up and will be implemented in libraries, AACR2 is going to be replaced by RDA, the use of MARC21 is slowly diminishing, etc. We are very much aware of these changes.

For the time being we are close observers of the development and progress of RDA in Europe, waiting to see what path other national libraries will follow as the system can only be fully operational if it has many followers. We cannot be, and do not want to be, an isolated island, we cannot afford not to follow international trends, which are linking rather than dividing elements and make the world smaller, more unique, more complex and richer in information.

The first and the most important task ahead is the translation of the Consolidated Edition of International Standard Bibliographic Description. As numerous new expressions were introduced we once again face terminological problems in our language. As the work progresses I am sure we can promise the translation to be ready by the end of the year.

The translation will be followed by a preliminary edition of the manual, which will include elements of bibliographic description adjusted to the consolidated edition of ISBDs, and changes in defining authorship, with guidelines how to form and define access points, already approved by the National Cataloguing Committee. This manual will also define different levels of bibliographic description for different purposes. This is a manual every cataloguer is eagerly anticipating.

In 2014, we also plan to establish a working group to work on the concept of the new national cataloguing code.

THE DAY AFTER TOMORROW

In the following years we plan to issue the 1st standard edition of the Manual on cataloguing, which is going to be the revised and enriched preliminary edition, tested through everyday practice, then to frbrize the catalogue and intensify the work on the national cataloguing code, based on the experience, knowledge and practice in different European libraries as they progress with the implementation of RDA.

I have been discussing at length about descriptive cataloguing as if there are no problems with regards to subject cataloguing. Subject cataloguing is, of course, just as important and is not to be neglected. For defining the subject of the library material, UDC has been in use for a very long time. *Splošni slovenski spletni geslovník* (SSSG) is in use in public and school libraries in general and in the National and University Library, which mainta-

ins it. Different special thesauri are in use in scientific and academic libraries. IZUM is developing *Splošni geslovník COBISS* (SCG) and cooperates closely with the National and University Library. This project, I believe, is to be finished soon, too.

I am not a visionary, I do not have a crystal ball in my hand to foresee the future in cataloguing and how quickly the changes will happen. It all depends on us, on how quick we are, how brave we are and how eager we are to accept the changes and to adapt to them. During my career as a cataloguer I have learned to move forward with small steps: by doing so, the progress is steadier with fewer steps taken backwards.

Festina lente is the saying to be taken into consideration in order not to regret our decisions later.

Reference

- Abecedni imenski katalog*, 1947. Ljubljana: Državna založba Slovenije, p. 3.
- Enciklopedija Slovenije*, 1990, zv. 4. Ljubljana: Mladinska knjiga, p. 371.
- Horvat, A., 2005. Eva Verona – jedna knjižničarska karijera. In: Horvat, A. ur. *O katalogu : izbor iz radova*. Zagreb: Hrvatsko knjižničarstvo društvo. pp. 14–18.
- Jugovec, J., 1964. Vprašanje centralne katalogizacije slovenskega tiska. *Knjižnica*, 8(3/4), pp. 103–112.
- Kanič, A., 2002. Zlata pri pisalni mizi. *Knjižnica*, 46(3), pp. 21–28.
- Komisija za katalogizacijo pri NUK*, 2009. [online] Available at: <http://www.nuk.uni-lj.si/infobib/index.php/okomisiji> [9. 12. 2014].
- Veselko, M., 1978. Izmenjava katalognih listkov med narodnimi knjižnicami Jugoslavije. *Knjižnica*, 22(1/2), pp. 90–92.

KATALOGIZACIJA V FORMATU COMARC: KAJ ZDAJ?

NEKAJ DILEM, KOT JIH VIDIMO V MARIBORSKI KNJIŽNICI

Anka Rogina

Mariborska knjižnica,
Maribor

Kontaktni naslov:
anka.rogina@mb.sik.si

Izvleček

Katalogizacijska praksa v posamezni knjižnici je odvisna od okolja, v katerem knjižnica deluje. V prispevku je opisanih nekaj izkušenj in dilem katalogizatorja v splošni knjižnici pri uporabi formata COMARC pri reševanju praktičnih vsakdanjih problemov.

Ključne besede

bibliografski formati, UNIMARC, COMARC, katalogizacija

Abstract

A library chooses its cataloguing practice, depending on the environment where it operates. Some experience with and dilemmas about the use of the COMARC format are described as seen by cataloguers in a public library while solving their everyday practical cataloguing problems.

Keywords

bibliographic formats, UNIMARC, COMARC, cataloguing

UVOD

Mariborska knjižnica (SIKMB, <http://www.mb.sik.si>) je splošna knjižnica, druga po velikosti med slovenskimi splošnimi knjižnicami. Sestavlja jo 19 enot, poleg treh osrednjih še 15 enot, razporejenih po Mariboru in okolici, ter enota Potujoča knjižnica. S svojim delovanjem knjižnica pokriva knjižnično dejavnost v 12 občinah, ki imajo skupaj okoli 182.000 prebivalcev. V Mariborsko knjižnico je včlanjenih okoli 37.000 članov.

Knjižnična zbirka vsebuje vse vrste gradiva, od knjig, serijskih publikacij, neknjižnega gradiva do igrač. Lokalna bibliografska baza podatkov obsega preko 141.000 zapisov, konec leta 2013 pa je knjižnična zbirka obsegala 766.000 enot gradiva.

Mariborska knjižnica opravlja javno službo. Njeno poslanstvo pa tudi zakonska obveza je, da vsem državljanom omogoča enakopraven dostop do informacij, znanja in kulture v najširšem smislu.

Naša največja pozornost je namenjena vsem uporabnikom knjižnice, ne glede na njihovo starost, zahtevnost ali usmerjenost. Trudimo se, da bi naše storitve čim bolj

ustrezale različnim skupinam uporabnikov. Tudi zato knjižnično gradivo združujemo v posamezne posebne zbirke ali poudarimo različne posebne lastnosti gradiva. S tem želimo knjižnične fonde ljudem čim bolj približati, jim olajšati iskanje gradiva, hkrati pa jim omogočiti tudi nova spoznanja.

KATALOGIZACIJSKO OKOLJE

Knjižnice delujejo v realnem okolju, ki nikoli ni idealno. Tudi katalogizacijska praksa v posamezni knjižnici je seveda odvisna od njenega "katalogizacijskega okolja".

Katalogizacijska pravila v Sloveniji niso dorečena. V osnovi temeljijo na *Pravilniku i priručniku za izradbu abecednih kataloga* Eve Verone iz let 1983 in 1986 (Verona, 1983; 1986). Dodano je nekaj starejše, v Sloveniji uveljavljene katalogizacijske prakse, za neknjižno gradivo pa veljajo določila ustreznih mednarodnih standardov za bibliografski opis, ISBD-jev. V letu 2001 je bil izdan *PREKAT, Priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil* (Dimec, et al. ur., 2001), ki naj bi bil "prva faza pri pripravi novega slovenskega pravilnika", vendar je zaenkrat to najnovejša izdaja slovenskih katalogizacijskih pravil.

Članek je nastal na osnovi predstavitve z naslovom Cataloguing with COMARC format: what now?: some dilemmas as seen by the Maribor Public Library na mednarodni konferenci UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting. Maribor, 14. maj 2014.

Večina knjižnic v Sloveniji je vključena v bibliografski sistem COBISS.SI. Njegovi veliki prednosti sta vzajemna katalogizacija in vzajemna baza podatkov COBIB.SI, podatke lokalnega značaja pa je mogoče shraniti tudi samo v lokalnih bazah sodelujočih knjižnic.

Zapisi v sistemu COBISS.SI so kreirani v formatu COMARC, in sicer bibliografski zapisi v formatu COMARC/B (COMARC/B format za bibliografske podatke, 2008), normativni zapisi pa v formatu COMARC/A (COMARC/A format: za normativne podatke, 2003). Format COMARC temelji na formatu UNIMARC, razvija in vzdržuje pa ga Institut informacijskih znanosti (IZUM).

Večina polj v formatu COMARC/B je prevzeta iz bibliografskega formata UNIMARC (Hopkinson ur., 2008). Obstajajo pa nekatera polja, ki so bila v formatu COMARC/B dodana, ki so obravnavana drugače ali pa jim je bil pripisan drugačen pomen kot v bibliografskem formatu UNIMARC. Tako v formatu COMARC/B ni polj, pri katerih bi bil pomen posameznih podatkov določen s položajem podatka v polju (kot je to v bibliografskem formatu UNIMARC). Taka polja so bila spremenjena v polja s podpolji (npr. polja 100, 105, 110, 117 itd.). Spremenjena je bila na primer uporaba podpolj v polju 011; v povezovalnih poljih bloka 4XX se za kontinuirane vire uporabljata le podpolji a in x; v poljih 421, 423, 481 in 482, kjer se v zapisih za monografske publikacije lahko uporabljajo vgrajena polja, se lahko vgrajujejo le nekatera dogovorjena polja; polje 488 se uporablja le za kontinuirane vire; v polju 675 so bila dodana podpolja c, s in u.

Normativna kontrola v sistemu COBISS.SI ni popolna. Obstaja samo normativna kontrola za osebna imena, za vse druge segmente (korporativna imena, enotni naslovi del, predmetne oznake) pa je ni. Zato v bibliografskih zapisih v bloku za nacionalno rabo 9XX še uporabljamo polja od 910 do 912 za variantne oblike imen korporacij in polja od 960 do 969 za variantne oblike predmetnih oznak.

V nadaljevanju bom poskušala s primeri iz prakse prikazati nekaj dilem in težav, s katerimi se srečujemo pri bibliografski obdelavi gradiva v danih razmerah, ko se v praksi večkrat vprašamo: "In kaj naj naredim zdaj?".

SKUPINE UPORABNIKOV

Kot sem omenila že v uvodu, je naša največja pozornost namenjena našim uporabnikom. Zavedamo se, da je dostopnost gradiva zelo odvisna od ustreznih podatkov v katalogu, kar vpliva na izposajo oz. obrat gradiva. Podatki so namenjeni predvsem temu, da uporabniki čim lažje najdejo gradivo, ki ga iščejo.

Posebej občutljivi uporabniki so otroci in uporabniki s posebnimi potrebami. Med uporabnike s posebnimi

potrebami prištevamo invalidne osebe, npr. slepe in slabovidne, gluhe, naglušne in gluhoneme itd., in pa osebe s težavami pri branju, kot so dislektiki, ljudje po poškodbah glave, lažje duševno prizadeti itd. Tem občutljivim skupinam uporabnikov namenjamo še posebno pozornost.

V knjižnici smo se dogovorili, da bomo gradivo, primerno za občutljive skupine, še posebej označili. Gradivo, namenjeno otrokom, lahko v formatu COMARC/B dokaj natančno označimo s kodo v podpolju 100e – *Koda za namembnost*, kjer opredelimo, kateri starostni skupini je gradivo namenjeno. Pogrešamo pa kode, s katerimi bi lahko natančneje opredelili specifičnosti gradiva, oz. kode, s katerimi bi lahko označili, da je gradivo primerno tudi (ne samo, ampak tudi!) za uporabnike s posebnimi potrebami (npr. za dislektike, za slabovidne itd.). Predlagamo, da se v formatu COMARC/B za podpolje 100e (oz. v bibliografskem formatu UNIMARC za polje 100, pozicije 17–19 *Target audience code*) dodajo ustrezne nove kode.

V naši knjižnici smo se odločili, da kot praktično rešitev problema uporabljamo dogovorjene fraze, s katerimi opišemo lastnosti gradiva ali primernost gradiva za določene uporabnike. Take fraze so: "povečani tisk", "velike tiskane črke", "tipanke", "knjige za dislektike", "knjige za slepe", "znakovni jezik" itd. Te fraze vpisujemo kot opombe v podpolje 300a – *Splošna opomba* ali kot predmetne oznake v podpolje 610a – *Prosto oblikovane predmetne oznake*. V nekaterih redkih primerih obstaja primerna koda v podpolju 106a – *Oznaka za fizično obliko*, npr. 106a=d-povečani tisk ali 106a=f-Braillova ali Moonova pisava. Kadar je primerno, ti kodi seveda uporabimo.

Med kodiranimi podatki, npr. v formatu COMARC/B, v podpolju 106a (ali v bibliografskem formatu UNIMARC, v podpolju 106a), pogrešamo kodo za "velike tiskane črke" in za "tipanke". Zavedamo se, da "velike tiskane črke" ne predstavljajo fizične oblike tiska in ne spadajo točno v to polje, vendar bi se nam umestitev tega podatka med kodirane podatke zdela pomembna; otroci, ki se še učijo brati, in ljudje s težavami pri branju večkrat iščejo prav publikacije, natisnjene samo z velikimi tiskanimi črkami. Iskanje po kodah bi bilo veliko lažje, kot je iskanje po dogovorjenih frazah.

Vpisovanje podatkov v polja opomb (polje 3XX oz. podpolje 300a) in v podpolje za prosto oblikovane predmetne oznake (610a) povzroča težave tako pri vnosu podatkov kot pri iskanju tega gradiva. Pri vnosu mora katalogizator vedno upoštevati širok nabor dogovorjenih fraz in spoštovati dogovorjeno obliko vnosa. Ker vnos ni kodiran, se dogaja, da se pojavljajo napake, kot npr. zatipkani podatki, nedosledna uporaba ednine in množine itd. Uporabnike je treba na pravilno iskanje opozarjati in jim pri

tem pomagati, upoštevati pa je treba tudi možne napačne vnose. Ker so fraze dogovorjene le interno, jih lahko uporabljamo le pri iskanju v lokalni bazi naše knjižnice. To pomeni, da uporabnik, ki išče v vzajemni bazi podatkov COBIB.SI, tega gradiva ne bo našel ali bo našel le nekaj naslovov.

Za lažje iskanje smo na domači strani Mariborske knjižnice pripravili nekaj povezav z že vgrajenim iskalnim izrazom, npr. povezava za "Povečani tisk" (<http://www.mb.sik.si/seznam.asp?lang=sl&str=614> ali <http://www.mb.sik.si/seznam.asp?lang=sl&str=31>). Da bi bilo tako gradivo lažje prepoznavno tudi na policah, ga oblepimo z rumeno nalepko, piktogramom.

Na podoben primer kot pri označevanju gradiva, primerne za določene skupine uporabnikov, naletimo tudi pri kodiranju tipov igrač. Igrače lahko sicer že zdaj veliko bolje kodiramo. V podpolju 001b – *Vrsta zapisa* uporabimo kodo r – *tridimenzionalni izdelki in predmeti*, v podpolju 117a – *Posebna oznaka gradiva* pa lahko uporabimo več kod:

- ah – sestavljanke,
- ap – družabne in športne igre,
- aq – igrače,
- ar – punčke in
- at – modeli za sestavljanje.

Vendar nam ta razdelitev ne ustreza povsem, saj bi želeli opredeliti pedagoško skupino igrač in tako opozoriti, da igrača vpliva na razvoj določenih sposobnosti pri otroku. V naši knjižnici zato v ta namen ločujemo naslednje skupine igrač:

- konstrukcijske,
- posnemovalne,
- senzorične,
- tehnične,
- razgibavalne,
- ljubkovalne in
- izobraževalne igrače ter
- družabne igre.

Podobno kot v prejšnjem primeru problem rešujemo z dogovorjeno frazo, ki jo vnašamo v podpolji 300a – *Splošna opomba* in 610a – *Prosto oblikovane predmetne oznake*.

Pri igračah se pogosto dogaja, da imajo naslov samo v tujem jeziku; da bi uporabniki igračo lahko identificirali, mora tako katalogizator sam dodati preveden naslov. Za vnos prevedenega naslova uporabljamo podpolje 541a – *Prevedeni naslov*. Zgodi se tudi, da igrača sploh nima poimenovanja in si mora "naslov" izmisliti katalogizator.

Težave pri iskanju, podobno kot v prejšnjih primerih, rešujemo z navodili o iskanju in z vnaprej pripravljenimi povezavami za uporabnike. Na domači strani knjižnice zbirko igrač, igroteko, še posebej predstavljamo (<http://www.mb.sik.si/vsebina.asp?lang=sl&str=21>).

ZBIRKE KNJIŽNIČNEGA GRADIVA

Naslednji problem, s katerim se srečujemo, je, kako na nivoju bibliografskega zapisa navesti pripadnost gradiva neki posebni zbirki iz fonda naše knjižnice.

Gradimo različne knjižnične zbirke: domoznansko zbirko, filmsko zbirko, avdiozbirko, zbirko igrač. Posebnost naših zbirk je, da niso fizično postavljene na enem mestu, temveč so "sestavni deli" vsake od zbirk razpršeni v vseh 19-ih enotah knjižnice. Podatek, ki združuje gradivo v zbirko, tako ne more biti gradivu pripisan na nivoju zaloge, npr. v signaturi, temveč smo morali poiskati drugačen način označevanja.

V bibliografskem formatu UNIMARC obstaja polje 852 – *Location and call number*, ki bi bilo ustrezno za vnos takšnih podatkov, vendar pa tega polja format COMARC/B na žalost ne vsebuje.

Praktično rešitev smo zato izpeljali tako, da v podpolje 830a – *Splošna katalogizatorjeva opomba* vnašamo dogovorjeno frazo, npr. "Domoznanska zbirka SIKMB" ali "Filmska zbirka SIKMB". Gradivo, ki ga najdemo po iskanju s frazo "Domoznanska zbirka SIKMB" (<http://www.mb.sik.si/vsebina.asp?lang=sl&str=739>), tvori posebno, domoznansko zbirko, najdemo pa ga v različnih enotah knjižnice: v Novi vasi, Lovrencu na Pohorju, Rušah, v osrednji enoti na Rotovžu itd. Zaradi razpršenosti gradiva po posameznih enotah ne moremo iskati po podatkih iz signature. Del domoznanske zbirke predstavljajo tudi članki, ki pa zaradi svoje narave signature sploh nimajo. Tudi zato signatura ni primerna za iskanje.

Zavedamo se, da tak vnos v podpolje 830a ni v skladu z namembnostjo podpolja 830a, ki je predpisana v formatih COMARC/B in UNIMARC, vendar pa nam omogoča, da predstavimo posebno zbirko. Iskanje podatka je mogoče, saj je podpolje 830a indeksirano. Podatek vnašamo le v našo lokalno bazo podatkov, zato ga je na vzajemnem nivoju, v bazi podatkov COBIB.SI, mogoče najti le v primerih, ko smo kreatorji bibliografskega zapisa in se popolna verzija zapisa shrani tudi v vzajemni bazi. Kljub neustreznosti, morda celo nepravilnosti, ta način označevanja uporablja več knjižnic po Sloveniji. To dejstvo kaže na širšo potrebo, ne samo potrebo Mariborske knjižnice, po združevanju bibliografskih zapisov v zbirke ter na potrebo po ustrežnejši rešitvi na nacionalni ravni. Format COMARC/B kot rešitev sicer ponuja polje 993 – *Polje*

z lokalno definirano vsebino, vendar pa se to polje shranjuje le v lokalni bazi podatkov, tako da njegovo vsebino lahko iščemo le na lokalnem nivoju, čeprav je to polje indeksirano. Ker vsebine tega polja ni mogoče iskati na vzajemnem nivoju v COBISS/OPAC-u, ga v naši knjižnici ne uporabljamo.

RELACIJE

Nazadnje bi želela izpostaviti problem, za katerega nimamo ustrezne rešitve, čeprav se pojavlja že dolgo. To je problem vzpostavljanja relacij (odnosov ali povezav) med posameznimi deli oz. publikacijami.

Kot primer sem izbrala vzpostavljanje relacije med filmom in literarno predlogo, po kateri je bil film posnet. Tipično vprašanje, ki ga postavi uporabnik, je: "Ali si lahko izposodim roman, po katerem je bil posnet ta film?" Lahko pa vpraša tudi: "Ali si lahko izposodim film, ki je bil posnet po tem romanu?" Uporabnik v večini primerov pričakuje, da mu bomo poiskali roman v slovenščini ali film s slovenskimi podnapisi, ne pričakuje pa točno določene izdaje romana ali točno določene verzije filma.

Da bi lahko odgovorili na taka vprašanja uporabnikov, bi želeli vzpostaviti relacije. Ker v sistemu COBISS.SI ni popolne normativne kontrole, povezovanje del preko normativnih zapisov v praksi ne pride v poštev. Ostane le beleženje povezav na nivoju bibliografskih zapisov. Slovenska katalogizacijska praksa na tem področju ni dorečena. Katalogizacijska pravila so nekonsistentna, v nekaterih primerih praksa celo sili v napačno ravnanje.

V slovenski katalogizacijski praksi se pojavlja več različnih načinov vzpostavljanja relacij med deli oz. publikacijami, kar pomeni, da podatke v bibliografske zapise vnašamo na različne načine. Zavedamo se, da nobeden od njih ni ustrezen. Glede na to, katere podatke o literarni predlogi poznamo, najdemo v bibliografskih zapisih za filme (tj. v zapisih za neknjižno gradivo) podatke, vnesene na različne načine. Navzkrižne povezave, se pravi vnos podatkov o filmu tudi v bibliografski zapis za roman, so bolj izjeme kot pravilo.

Kadar je na gradivu (tj. v špici filma, na ploščku ali škatli, na spremnem gradivu ...) naveden samo avtor literarne predloge, ne pa tudi naslov literarne predloge, podatke navedemo v polju 200 – *Naslov in navedba odgovornosti* ali v podpolju 300a – *Splošna opomba*, odvisno od tega, kje na viru so podatki o avtorju navedeni. Podatke o avtorju navedemo kot dodatni vpis (tj. 1. indikator ima vrednost 1) v polju 702 – *Osebno ime – sekundarna odgovornost*. V podpolju 4 – *Koda za vrsto avtorstva* polja 702 avtorju dodelimo kodo avtorstva 100 – *bibliografski predhodnik*.

Primer bibliografskega zapisa (COBISS.SI-ID 13822521):

2001 [a]Pride & prejudice [b]Videoposnetek [d]Prevzetnost in pristranost [f]director Joe Wright [g]screenplay Deborah Moggach [g]based upon the novel by Jane Austen [g]director of photography Roman Osin [g]music by Dario Marianelli

70211 [3]8965475 [a]Austen [b]Jane [f]1775-1817 [4]100 – bibliografski predhodnik

Vir: COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije, lokalna baza podatkov SIKMB (2014)

Kadar je podatek o avtorju in naslovu literarne predloge naveden na gradivu (tj. v špici filma, na ploščku ali škatli, na spremnem gradivu ...) ali kadar podatek sicer ni naveden na gradivu, ga pa poznamo, podatke navedemo v polju 200 – *Naslov in navedba odgovornosti* ali v podpolju 300a – *Splošna opomba*. Podatke o avtorju in naslovu literarne predloge vnesemo v vgrajeno polje 423 – *Dodana, prikrita in priključena dela*. Podatkov o avtorju v polju 702 – *Osebno ime – sekundarna odgovornost* v tem primeru ne navajamo.

PREKAT v poglavju o določanju avtorstva v točki 12.5.3.4 od katalogizatorjev zahteva, da pri igranih filmih "Analitični dodatni vpis (avtor : naslov) izdelamo za avtorja literarne predloge, po kateri je bil film posnet." (Dimec, et al. ur., 2001). V formatu COMARC/B je polje 423 – *Dodana, prikrita in priključena dela* definirano kot polje, v katero vnašamo podatke o "bibliografskih enotah, ki so izšle skupaj z opisovano bibliografsko enoto." (COMARC/B format za bibliografske podatke, 2008).

V formatu COMARC/B dodatnih vpisov v obliki avtor/naslov ni mogoče narediti. Vnos avtorja in naslova literarne predloge v polje 423 je tako približek vnosa (analitičnega) dodatnega vpisa v obliki avtor/naslov, ki ga od katalogizatorjev zahtevajo katalogizacijska pravila. Uporaba polja 423 na tak način smiselno ni pravilna, saj literarno delo, navedeno v tem polju, ni prikrito (tj. vsebovano) v filmu, temveč je bilo le predloga za film oz. scenarij. Uporaba polja 423 v tem primeru je zaradi zahteve v katalogizacijskih pravilih torej spremenjena, tako glede na definicijo v formatu COMARC/B kot tudi glede na definicijo v bibliografskem formatu UNIMARC.

Bibliografski format UNIMARC pozna za namene medsebojnega povezovanja bibliografskih enot polje 488 – *Other related work*, ki omogoča tudi vnos dodatnih vpisov v obliki avtor/naslov. Polje 488 – *Drugače povezano delo* pozna tudi format COMARC/B, je pa uporaba polja v formatu COMARC/B definirana drugače kot v bibliografskem formatu UNIMARC in se uporablja le za

povezovanje kontinuiranih virov. Za namene povezovanja filma z literarno predlogo v formatu COMARC/B polja 488 tako ni mogoče uporabiti.

Primer bibliografskega zapisa (COBISS.SI-ID 1099241054):

- 2001 [a]Ossessione [b]Videoposnetek [d]Demonska ljubimca [f]diretto da Luchino Visconti [g]sceneggiatura e dialoghi di Luchino Visconti ... [et al.] [g]fotografia di Aldo Tonti e Domenico Scala [g]commento musicale di Giuseppe Rosati
- 300 [a]Film je posnet po romanu The postman always rings twice Jamesa M. Caina
- 423 1[1]2000 [a]≠The ≠postman always rings twice [1]700 1 [a]Cain [b]James M. [f]1892-1977 [4]070 – avtor

Vir: COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije, lokalna baza podatkov SIKMB (2014)

Kadar želimo navesti tudi neoriginalne, npr. prevedene, naslove literarnih predlog, se je uveljavil način z vpisovanjem podatkov v polji 600 – *Osebno ime kot predmetna oznaka* in 960 – *Osebno ime kot predmetna oznaka (variantna oblika)*. Neoriginalni naslov dela vnašamo v podpolje x – *Tematsko določilo*, ki je sicer namenjeno temi dela. Tak način povezovanja je napačen, saj film (v večini primerov) ne govori o delu avtorja, navedenem v podpolju 600x, ampak je na osnovi navedenega dela (oz. na osnovi izvirnega dela) film nastal. Tudi tak vnos je približek vnosa dodatnega vpisa v obliki avtor/naslov.

Primer bibliografskega zapisa (COBISS.SI-ID 16244795):

- 2001 [a]Frankenstein [b]Videoposnetek [f]directed by Kenneth Branagh [g]screenplay by Steph Lady and Frank Darabont [g]director of photography Roger Pratt [g]music by Patrick Doyle
- 5121 [a]Mary Shelley's Frankenstein
- 60011 [a]Shelley [b]Mary Wollstonecraft [f]1797-1851 [x]"Frankenstein"

Vir: COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije, lokalna baza podatkov SIKMB (2014)

V praksi se seveda pojavijo še številna vprašanja v zvezi s tem, katere povezave med deli oz. bibliografskimi zapisi naj se sploh navajajo:

- So to povezave na osnovi enotnih naslovov?
- So to povezave med deli, ki so dejansko v relaciji,

pri čemer je treba upoštevati različne izdaje, prevode, verzije, predelave itd.?

- So to povezave med publikacijami, ki jih ima knjižnica v zalogi?

V bibliografskih zapisih se zato pojavljajo tudi navedbe mimo vseh pravil in navedbe nepravilnih relacij, ki pa knjižničarjem v realnih situacijah omogočijo, da uporabnikom ustrezno odgovorijo na zastavljeno vprašanje. Spodnji primer to ponazori: v opombi je navedeno, da je bil po romanu "Ali androidi sanjajo o električnih ovcah?" posnet film "Iztrebljevalec". To seveda ni res, saj sta tu v relaciji postavljena prevedena naslova romana in filma. Prav tako naslov v podpolju 540a ni varianta naslova v podpolju 200a.

Primer bibliografskega zapisa (COBISS.SI-ID 234155776):

- 2000 [a]Ali androidi sanjajo o električnih ovcah? [f] Philip K. Dick [g]prevedla Jan Jona Javoršek in Urša Vogrinc Javoršek
- 300 [a]Prevod dela: Do androids dream of electric sheep?
- 300 [a]Po romanu je bil posnet film Iztrebljevalec
- 50000 [a]Do androids dream of electric sheep? [m]slovenski jezik
- 5400 [a]Iztrebljevalec

Vir: COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije, lokalna baza podatkov SIKMB (2014)

Čerprav podatke o relacijah vnašamo z namenom, da bi uporabnikom zagotovili ustrezne informacije, taka neustrezna praksa vzpostavljanja relacij ne omogoča, da bi v vseh primerih natančno in zanesljivo odgovorili na uporabnikovo vprašanje. Iskanje gradiva, ki je v neki relaciji do drugega gradiva, je zdaj mogoče le, če vemo, na kakšen način je posamezna knjižnica podatke vnesla. Iskanje gradiva v vzajemni bazi podatkov pa ne omogoča uporabnih rezultatov.

ZAKLJUČEK

Želimo si, da bi se stanje v slovenski katalogizacijski praksi uredilo. Pogrešamo popolno normativno kontrolo, saj se zavedamo, da bi le na osnovi normativne kontrole lahko vzpostavili ustrezne relacije med bibliografskimi zapisi oz. deli. Prav tako si želimo tudi, da bi se format COMARC, tako bibliografski kot normativni, razvijal vzporedno s formatom UNIMARC. To bi nam omogočilo odpravljanje obstoječih pomanjkljivosti in napak v sistemu ter postopno frbrizacijo kataloga.

In če se na koncu vrnem k izhodišču: ves trud, ki ga vlagamo, je namenjen predvsem našim uporabnikom. Njim želimo čim bolj približati naše fonde, tudi tako, da bo iskanje po katalogu njim čim bolj prijazno. Tudi zaradi ustreznih odgovorov na njihove iskalne zahteve se bodo uporabniki vračali v knjižnico, s tem pa bodo dajali smisel našemu delu tudi v prihodnje.

Reference

- COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije: lokalna baza podatkov SIKMB*, 2014. [online] Dostopno na: <http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=50304&dept=00> [17.11.2014].
- COMARC/A format: za normativne podatke*, 2003. Maribor: Institut informacijskih znanosti, IZUM.
- COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike*, 2008. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://izobrazevanje.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=Comarc_B_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [17. 11. 2014].
- Dimec, Z., et al. ur., 2001. *PREKAT: priročnik za enostavno uporabo katalogizacijskih pravil*. 1. popravljena izd. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Hopkinson, A. ur., 2008. *UNIMARC manual: bibliographic format*. 3rd ed. München: K. G. Saur.
- Verona, E., 1983. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga: dio 2, kataložni opis*. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Verona, E., 1986. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih kataloga: dio 1, odrednice i redalice*. 2. izmijenjeno izd. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.

THE IMPROVEMENT OF THE COMARC FORMAT AS A RESULT OF THE EXPANDING COBISS.NET NETWORK

Nadia Karachodjukova

St. St. Cyril and Methodius
National Library, Sofia

E-mail address:
n.karachodjukova@nation-
allibrary.bg

Abstract

The article describes the process of library automation in the Bulgarian National Library and the conversion of the records in their databases into the COMARC format and lists the reasons why COBISS software was chosen by the National Library of Bulgaria and other Bulgarian libraries. It also mentions the need to expand the COMARC format due to countries with different cataloguing practices participating in the COBISS.Net project.

Keywords

library automation, cataloguing, COMARC

Izveček

Prispevek opisuje postopek avtomatizacije v Nacionalni knjižnici Bolgarije in konverzijo njenih zapisov v format COMARC ter navaja razloge, zakaj je Nacionalna knjižnica Bolgarije skupaj z drugimi bolgarskimi knjižnicami izbrala programsko opremo COBISS, ter omenja potrebo po razširitvi formata COMARC zaradi sodelovanja držav z različnimi katalogizacijskimi pravili v mreži COBISS.Net.

Ključne besede

avtomatizacija knjižnic, katalogizacija, COMARC

INTRODUCTION

The automation of libraries in Bulgaria started with a considerable delay. The first steps in this direction were made under financial constraints imposed on libraries and in the absence of a consistent national policy in this respect. The renewal of library technologies in the early 1990s relied solely on extra-budgetary support from foundations and other non-governmental organisations whose goal was the overall development of IT infrastructure in the country. That is why individual libraries made different decisions about their automation based on their opportunities and capabilities.

Despite this fact, library experts discussed the adoption of a unified communication format. After analysing and comparing the formats from the MARC family it was concluded that the UNIMARC format was appropriate because of the following reasons:

- The UNIMARC format was developed by IFLA's Pro-

gramme for UBC and approved by The Conference of European National Librarians (CENL) as the primary format for exchange of machine-readable bibliographic data between national bibliographic agencies.

- Originally, UNIMARC was created for the exchange of records created according to different national cataloguing rules. The variety of rules implies a lower degree of standardisation in UNIMARC than in MARC21, which is oriented towards specific rules, used in an English-speaking environment for creating records in English.
- It was developed systematically and did not rely on old practices such as MARC21.
- Due to the fractional segmentation of data, libraries using UNIMARC can convert records into MARC21, whereas the reverse conversion is not so successful. For example, it is the fractional segmentation of data in the format that makes it possible for punctuation to be automatically generated as required by the International Standard Bibliographic Description. This is definitely one of the benefits of the UNIMARC format.

The article is based on the presentation with the title Enhancement of COMARC as a result of expanding COBISS.Net given at the international conference UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting in Maribor, Slovenia, on 14 May 2014.

Although the decision was made to implement UNIMARC, for various reasons this decision was not followed through. The UNIMARC format finally found its first real application in Bulgaria after the National Library joined the COBISS system in 2006. One of the reasons why the National Library of Bulgaria joined the COBISS system was that the latter uses the COMARC format, which has been developed on the basis of UNIMARC and has all the advantages of this format.

UNIMARC FORMAT IN BULGARIA

Translations

Although the UNIMARC format had no practical application in Bulgaria for a long time, its development had been monitored by experts from the National Library. In 2002, a translation into Bulgarian was made of the UNIMARC manual from *UNIMARC Manual: bibliographic format. 1994* (Ръководство за UNIMARC, <http://www.lib.bg/prevodi/unimarc/index.html>). Even though the translation was based on the UNIMARC Manual edition from 1994, it includes all the changes and additions made by the Universal Bibliographic Control and International MARC Core Programme (UBCIM) up to March 2002.

The following IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions) publications were also translated into Bulgarian:

- ISBD (G): General International Standard Bibliographic Description (Общ международен стандарт за библиографско описание, http://www.lib.bg/standarti/Isbd_g_all.pdf)
- ISBD (CR): International Standard Bibliographic Description for Serials and Other Continuing Resources (Международен стандарт за библиографско описание на продължаващи издания и ресурси, http://www.lib.bg/standarti/isbd_cr_all.pdf)
- ISBD (ER): International Standard Bibliographic Description for Electronic Resources (Международен стандарт за библиографско описание на електронни ресурси, <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Стандарти/103-Международен-стандарт-за-библиографско-описание-на-електронни-ресурси>)
- ISBD (NBM): International Standard Bibliographic Description of Non-Book Material (Международен стандарт за библиографско описание на неknижни материали, <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Стандарти/102-Международен-стандарт-за-библиографско-описание-на-неknижни-материали>)
- Functional Requirements for Bibliographic Records FRBR (Функционални изисквания към нормативните данни, <http://www.lib.bg/publish/>

IFLA/ifla_frbr_2009.pdf) and

- Functional requirements for authority data FRAD (Функционални изисквания към нормативните данни, http://www.lib.bg/publish/IFLA/ifla_frad_2009.pdf)
- ISBD Consolidated Edition, 2012 (ISBD Международен стандарт за библиографско описание, 2012, <http://www.lib.bg/publish/Издания-на-ИФЛА/Стандарти/173-ISBD-Международен-стандарт-за-библиографско-описание-Консолидирано-издание,-2012>)
- The Guidelines for the application of the ISBDs to the description of component parts, 2003 (Ръководство за прилагане на ISBD при описание на съставни части, 2003)

The National Library of Bulgaria spent a lot of time searching for opportunities for the provision of an integrated automated system. In the early 1990s, due to its limited financial resources, the National Library concentrated on creating machine-readable records of the country's publishing production at the time as well as creating retrospective records for Bulgarian books starting from the beginning of the existence of the National Bibliography. The integrated library system was defined as a strategic task within the automation of library processes, which was postponed since it depended on limited financial resources provided by budgetary or extra-budgetary sources at that time.

Such policy of automation development required the use of software in order to create and exchange quality bibliographic records. As the application of the UNIMARC format was not possible when the automation process started, between 1992 and 2010, the Library used the free CDS/ISIS software, provided by UNESCO, to create bibliographic records (UNESCO, 2010). The purpose of the programme created in this way was to:

- create an information database that meets the international standards in order to make it possible to exchange machine-readable bibliographic records both within the country and abroad;
- provide the opportunity for printed output of the created database, thereby automating the activity of issuing the Current National Bibliography without changing the basic requirements of its optimal model;
- use a software product flexible enough to ensure the completion of the assigned tasks as well as to have the potential for developing the automation of other library activities and at the same time be consistent with the financial capacity of the library at the time.

The positive change started when in Maribor in 2006, the director of the National Library, Prof. Boryana Hrisotova, signed the Agreement on the establishment of the

COBISS.Net network and the free exchange of bibliographic records, created in autonomous library information systems of Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Republic of Macedonia, Slovenia and Serbia (2003) on behalf of the Bulgarian libraries. The work on converting the library database into the COMARC format started two years later.

The preparation of conversion tables for the COMARC format took about two years. The main problem of converting the records was the absence of an international format during their creation. There were difficulties of different nature – from different cataloguing solutions that were not consistent over time to the absence of indicators and the lack of repetition of subfields in CDS/ISIS. A solution had to be found for all these deficiencies. This took place in close cooperation between the experts from IZUM and the National Library. As a result of that, 820,000 bibliographic records were converted at that time. In the COBISS.BG database, there are currently over 900,000 records in the COMARC format.

Since 2010, the National Library has been practically involved in the creation and exchange of bibliographic records through the COBISS.Net network. Being theoretically familiar with UNIMARC, the experts from the National Library have not only been applying the COMARC format, but have also had suggestions for its improvement.

Development of the COMARC format

The COMARC format is pragmatically oriented. It was created on the basis of UNIMARC but it uses only the fields necessary at the particular moment of the cataloguing practice. Such development of COMARC was appropriate because the system was designed for and implemented in the libraries in Yugoslavia. In 2003, an *Agreement* was signed between the former Yugoslav republics for establishing the COBISS.Net network for the free exchange of bibliographic records created by their autonomous library information systems. They continued following common cataloguing principles and rules, due to the fact that up to a certain period they were part of the same state and the development of librarianship and cataloguing, in particular, was unified. This uniformity is an advantage of the COBISS system.

A need for change occurred when The National Library of Bulgaria joined the system and began working on the conversion of bibliographic records in the COMARC format. Although the cataloguing practice in Bulgaria is close to that of the other countries participating in the COBISS.Net network, it still has its special features.

The rules for creating name access points (Лютова, А. Г. (Lyutova, A. D.), et. al. eds., 1989, pp. 40–41) led to creating a solution, which was to add new fields in blocks 7XX and 9XX in COMARC/B (COMARC/B format za bibliografske podatke: priručnik za uporabnike, 2008) and block 7XX in COMARC/A (COMARC/A format za normativne podatke: priručnik za uporabnike, 2008).

Block 5XX of COMARC/B is very well developed, but the field 545, called Section title, which exists in UNIMARC, can be added.

According to the definition "This field contains the title of a general section in which a piece-analytic being catalogued is contained." According to the UNIMARC model for component parts "This could be a section for only one issue or a section that occurs repeatedly in issues of journal."

The presence of such a field would make the information in the bibliographic record more precise and describe the listed documents in more detail.

The COBISS.Net network is a system which has already brought together 7 countries and the idea is for it to continue expanding.

It is important which approach should be adopted when developing such unified systems. When adapting and developing the communication format based on UNIMARC, a decision should be made whether to include only fields necessary up to that stage or to include a maximum number of fields, so that no additional changes are necessary in case any future problems arise.

The UNIMARC format is constantly evolving in relation to the overall regulatory basis of cataloguing and the development of information technologies. The increasing worldwide unification in this area inevitably leads to common directions for the development of formats; however, countries such as Bulgaria, which do not have sufficient financial resources, cannot follow the development of the UNIMARC format. Until recently, the format was available online, and we were able to track changes. This way of access is no longer available, which limits its accessibility and affects its popularity.

UNIMARC has a lot of advantages, among which the following stand out:

- UNIMARC reflects the international experience in the electronic cataloguing of documents.
- UNIMARC was created following the general principles and at the same time including the specifics of national libraries and bibliographic agencies in order to ensure the international exchange of bibliographic data in machine-readable format.
- UNIMARC is the most modern and best-structured

Bibliographic Exchange Format, designed to be used in National Bibliographic Agencies and suitable for serving as a model for the development of new communication formats.

- UNIMARC reflects the specifics of bibliographic agencies.
- UNIMARC is maintained and developed by The Permanent UNIMARC Committee (PUC) at IFLA.

Conclusion

Taking all these advantages into consideration, as well as the improvement of COMARC, which follows its development, I believe we have chosen the right partner in IZUM and the right path of development in the field of librarianship.

Reference

Agreement on the establishment of the COBISS.Net network and the free exchange of bibliographic records, created in autonomous library information systems of Bosnia and Herzegovina, Montenegro, Republic of Macedonia, Slovenia and Serbia, 2003. [online] Available at: http://www.cobiss.net/cobiss-net_agreement.htm [12. 12. 2014].

COMARC/A format za normativne podatke: priručnik za uporabnike, 2008. [online] (last update October 2012) Maribor: IZUM. Available at: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=Comarc_A_svn (Access with username and password) [17. 12. 2014].

COMARC/B format za bibliografske podatke: priručnik za uporabnike, 2008. [online] (last update December 2013) Maribor: IZUM. Available at: http://izobrazevanje.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=Comarc_B_svn (Access with username and password) [17. 11. 2014].

UNESCO, 2010. *CDS/ISIS database software: UNESCO and Information processing tools*. [online] (updated 3. 1. 2011) Available at: http://portal.unesco.org/ci/en/ev.php-URL_ID=2071&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html [17. 12. 2014].

Лютова, А. Г. (Lyutova, A. D.), et. al. eds., 1989. Ръководство за азбучни каталози на книги. София: Нар. библ. Кирил и Методий. pp. 40–41.

VZAJEMNA KATALOGIZACIJA V OKOLJU DVEH PISAV

Gordana Mazić

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
gordana.mazic@izum.si

Izvleček

COBISS je sinonim za avtonomne knjižnične informacijske sisteme, ki se v Sloveniji in državah jugozahodnega Balkana uporabljajo že več kot dvajset let. S ciljem hitrejšega pretoka bibliografskih zapisov v regiji so te države leta 2003 podpisale sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net. Območje, kjer deluje COBISS.Net, je na zemljevidu evropskih jezikov znano po številnih starih avtohtonih in novih jezikih ter tudi po uporabi dveh pisav. V programski opremi COBISS poznamo različne postopke za uporabo cirilice oz. za hkratno uporabo latinice in cirilice. Tehnološke rešitve so se skozi generacije programske opreme COBISS spremenile, postale so kompleksnejše in bolj standardizirane, pri tem pa tudi bolj praktične za uporabo v knjižnicah in bližje pričakovanjem končnih uporabnikov.

Ključne besede

COBISS, COBISS.Net, vzajemna katalogizacija, jezik katalogizacije, bibliografski izpisi, normativni zapisi, vzporedni podatki, programska oprema COBISS

Abstract

COBISS is a synonym for autonomous library information systems, used in Slovenia and in the countries of the South-Western Balkans for over 20 years. With the aim of faster exchange of bibliographic records in the region, these countries signed an agreement on the establishment of the COBISS.Net network in 2003. The area where COBISS.Net operates is known on the map of European languages for several old autochthonous and new languages, as well as the use of two scripts. In COBISS software we developed several procedures for the use of Cyrillic script and/or the simultaneous use of Latin and Cyrillic script. Throughout the generations of COBISS software, the technological solutions have been changing; they became more complex and more standardised, and at the same time also more practical for the use in libraries and more efficient at meeting the end users' expectations.

Keywords

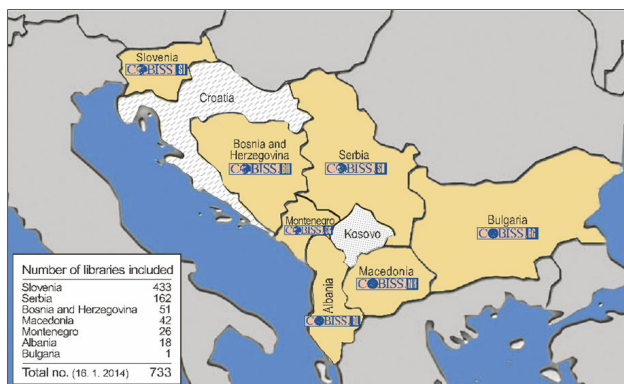
COBISS, COBISS.Net, shared cataloguing, language of cataloguing, bibliographic records, authority records, parallel script data, COBISS software

UVOD

COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi) je sinonim za avtonomne knjižnične informacijske sisteme, ki se v Sloveniji in državah jugozahodnega Balkana uporabljajo že več kot dvajset let. S ciljem hitrejšega pretoka bibliografskih zapisov v regiji so te države leta 2003 podpisale sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net. Tudi države, ki so svoj sistem COBISS začele vzpostavljati šele po letu 2003, so se priključile projektu COBISS.Net. Glede na statistiko vzajemne katalogizacije je danes v vseh lokalnih bazah podatkov v

mreži COBISS.Net več kot 21 milijonov zapisov za več kot 30 milijonov enot knjižničnega gradiva. Vzajemne baze podatkov ponujajo več kot 9 milijonov zapisov, ki so na voljo več kot 750 knjižnicam v regiji (Statistika vzajemne katalogizacije, 2014). V desetih letih projekta so knjižnice v svoje lokalne kataloge prevzele približno pol milijona zapisov, kar za določene države v regiji pomeni pomemben prihranek časa in denarja, ki bi ga sicer morale nameniti katalogizaciji.

Članek je nastal na osnovi predstavitve z naslovom Shared Cataloguing in Multi-script Environment na mednarodni konferenci UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting. Maribor, 14. maj 2014.

Slika 1: Mreža avtonomnih sistemov COBISS (Vir: Arhiv IZUM)

Območje, kjer deluje COBISS.Net, je na zemljevidu evropskih jezikov znano po številnih avtohtonih starih in novih jezikih ter tudi po uporabi dveh pisav. Za IZUM je uporaba dveh pisav v vzajemni katalogizaciji bila in še vedno je velik izziv za nadaljnji razvoj sistema COBISS.

SISTEM COBISS

Znanje, potrebno za organizacijo in upravljanje knjižničnega informacijskega sistema na platformi COBISS, temelji na dosledni uporabi mednarodnih standardov v sistemu COBISS. Kljub visoki standardizaciji knjižnične dejavnosti moramo v postopku organizacije knjižničnega informacijskega sistema na platformi COBISS v drugih državah upoštevati jezikovne razlike, v določenih državah pa tudi kulturne in organizacijske posebnosti. Nacionalni centri COBISS, ki delujejo v okviru nacionalne knjižnice, skrbijo za ustrezno implementacijo nacionalne prakse v splošni model COBISS; skupaj z lokalnimi knjižnicami sooblikujejo nacionalni knjižnični sistem na platformi COBISS.

Knjižnicam, ki sodelujejo v sistemu COBISS, je na voljo vrsta lokalnih aplikacij: COBISS3/Nabava, COBISS3/Serijske publikacije, COBISS3/Zaloga, COBISS3/Izposoja, COBISS3/Medknjižnična izposoja, COBISS3/Izpisi in COBISS3/Upravljanje aplikacij. Lokalne aplikacije podpirajo avtomatizacijo večine knjižničnih dejavnosti, še posebej pa tistih procesov, ki so povezani z upravljanjem knjižnega fonda in dostopom do virov v elektronski obliki.

Organizacijski model COBISS omogoča, da vsako enoto knjižničnega gradiva obdelamo samo enkrat; takoj nato je preko vzajemne bibliografske baze podatkov COBIB dostopna vsem udeležencem v nacionalnem sistemu in tudi v mreži COBISS.Net. Za uspešno delovanje vzajemne katalogizacije sta izjemnega pomena kakovost zapisov ter tesna povezanost lokalnih baz podatkov posameznih knjižnic z vzajemno bazo podatkov. V sistemu COBISS

kakovost in doslednost zagotavljamo z normativno kontrolo vnosa osebnih imen avtorjev, s kontrolo podvojenih zapisov in z vnosom podatkov, podprtih z globalnimi in lokalnimi šifrantii.

Za vzajemno katalogizacijo potrebujemo usposobljene in odgovorne katalogizatorje, ki se zavedajo, da bo njihovo delo vplivalo tudi na delo drugih knjižnic v sistemu. Tako h kakovosti vzajemne katalogizacije prispevamo tudi s sistematičnim izobraževanjem katalogizatorjev, z vključevanjem dokumentacije o formatih COMARC v programsko opremo ter z razdelanim sistemom pooblastil za delo v sistemu COBISS. Podrobne informacije o mreži COBISS.Net in platformi COBISS so na voljo na spletnih straneh COBISS.

JEZIKI IN PISAVE V COBISS.NET

Na območju COBISS.Net se srečujemo z več jeziki katalogizacije, ki se zapisujejo v latinici ali cirilici. Srbsščina je edini primer "sinhrona digrafije" (sočasne uporabe dveh zapisovalnih sistemov enega samega jezika) v Evropi. Cirilični in latinični zapisi se ne uporabljajo sočasno samo v Srbiji, ampak tudi v ožji regiji Jugozahodnega Balkana. Zato sinhrono digrafijo obravnavamo v treh avtonomnih sistemih COBISS.

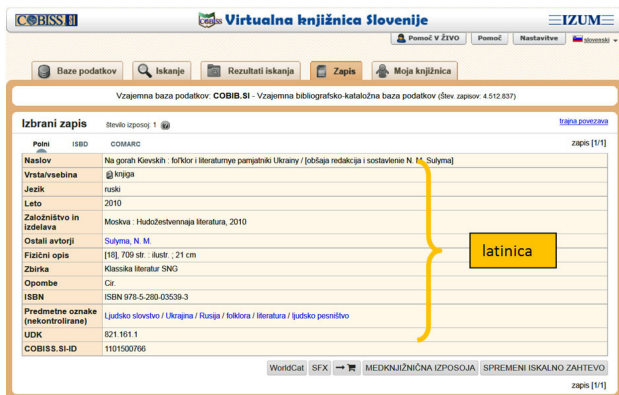
Uporabniški vmesnik programske opreme COBISS, vključno s katalogom COBISS/OPAC, obstaja v sedmih jezikih: slovenščini, srbsščini (latinica in cirilica), bosanščini, makedonščini, albanščini, bolgarščini in angleščini; pri spletnem COBISS/OPAC-u je na izbiro še črnogorski jezik v cirilici in latinici. Za besedila v slovenščini ter za prevode v angleščino in srbsščino poskrbimo v IZUM-u, za prevode v preostale jezike pa skrbijo nacionalni centri COBISS.

Pri vzpostavitvi novega nacionalnega informacijskega sistema na platformi COBISS moramo biti posebej pozorni na posebnosti lokalnega jezika in pravopisa. Osnovni model, sistem COBISS za Slovenijo, temelji na slovenščini in slovenski abecedi. Zato smo bili pri prenosu tega modela v Srbijo, Makedonijo, Črno goro, Bosno in Hercegovino ter v Bolgarijo pred izzivom vodenja katalogov v dveh pisavah. Programske segmente COBISS, predvsem COBISS/Katalogizacijo, COBISS/Zalogo, COBISS/Izpise in COBISS/OPAC, pa smo morali še dodatno prilagoditi zaradi sinhrona digrafije v COBISS.SR, COBISS.CG ter COBISS.BH in COBISS.RS. Sinhrona digrafija jezika je več kot vzporedna uporaba dveh pisav. Pisava jezika katalogizacije, pisava signature, oznake lokacij in druga sporočila v komunikaciji z uporabniki ali partnerji se spreminjajo tako z vrsto knjižnice kot tudi z obdobjem v zgodovini knjižnice. Zlasti težko ocenimo navade uporabnikov glede uporabe pisav. Večina tistih

knjižničnih uporabnikov, ki uporablja obe pisavi, si želi, da bi lahko poljubno izbirali jezik vmesnika in bibliografskih podatkov ter pisavo (cirilico ali latinico) v iskalniku in izpisnih seznamih.

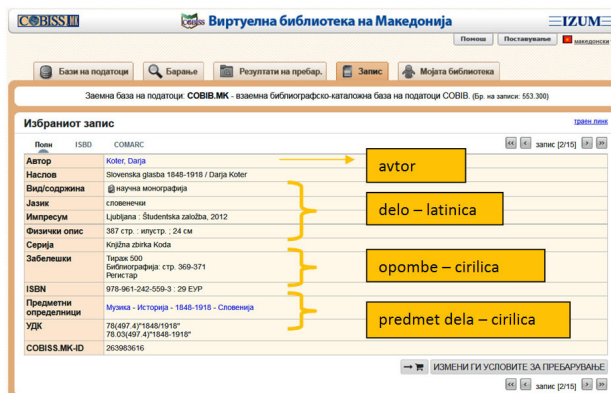
PRAVILA ZA IZPISE BIBLIOGRAFSKIH PODATKOV V COBISS.NET

Izpisi bibliografskih podatkov v sistemih COBISS sledijo pravilom za vodenje abecednih oz. azbučnih katalogov. V Sloveniji, Srbiji, Bosni in Hercegovini, Črni gori ter Makedoniji je v uporabi isti pravilnik – *Pravilnik i priročnik za izradbu abecednih kataloga* (Verona, 1986). V Bolgariji (Ljutova, et al., 1989) in Albaniji se uporabljajo posebni katalogizacijski pravilniki, vendar se njihova pravila za vodenje abecednih oz. azbučnih katalogov ne razlikujejo od pravilnika PPIAK. Izpisi bibliografskih podatkov v sistemih COBISS.SI, COBISS.AL in COBISS.BH v primeru hrvaškega ali bosanskega jezika katalogizacije sledijo splošnim pravilom za vodenje abecednih katalogov. Ta pravila zagotavljajo, da se vsi besedilni podatki, bibliografski opis in glavne točke dostopa izpisujejo v latinici (če je izvirnik v latinici) ali pa so transliterirani v latinico (če je izvirnik v nelatinični pisavi).

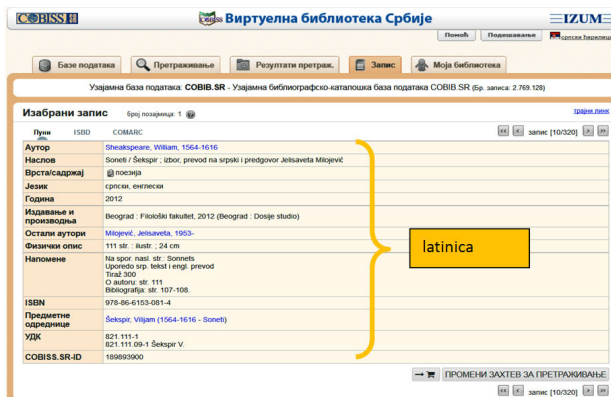
Slika 2: Transliterirani izpis bibliografskih podatkov za delo v ruščini; podatki so v jeziku katalogizacijskega centra v slovenski latinici (Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije, Vzajemna baza podatkov COBISS.SI, 2014)

V sistemih COBISS.SR, COBISS.CG, COBISS.MK in COBISS.BG izpisi bibliografskih podatkov sledijo pravilom za vodenje azbučnih in abecednih katalogov. Ta pravila narekujejo, da se podatki za dela v jezikih, ki uporabljajo latinico ali cirilico, izpisujejo v pisavi izvirnika. Podatki o delih v jezikih, ki se zapisujejo v drugih pisavah, pa se transliterirajo v latinico. V sistemih COBISS.MK in COBISS.BG se podatki v jeziku katalogizacijskega centra in predmetne točke dostopa prikazujejo v bolgarski ali makedonski cirilici.

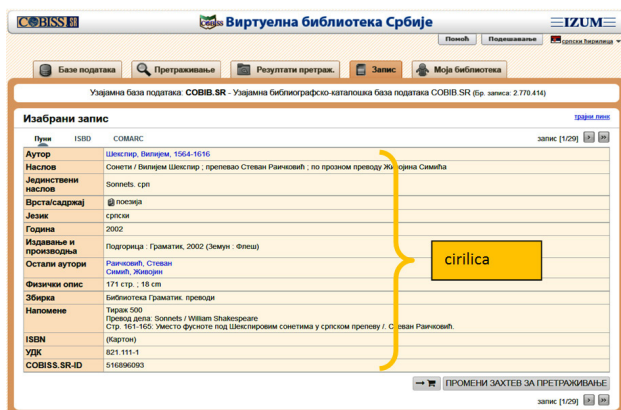

Slika 3: Podatki o delu v slovenski latinici, drugi podatki v jeziku katalogizacijskega centra, točke dostopa v makedonski cirilici (Vir: COBISS.MK – Virtuelna biblioteka na Makedonija (Virtualna biblioteka na Makedonija), zaemna baza na podatoci (zaemna baza na podatoci) COBISS.MK, 2014)

Pravila za uporabo cirilice in latinice v sistemih COBISS v državah s sinhrono digrafijo se v veliki meri razlikujejo od pravil, ki jih poznamo v sistemih, kjer se jezik izraža v eni pisavi. V COBISS.SR, COBISS.CG in COBISS.RS pravila za vodenje katalogov in pisavo točk dostopa niso enotna za celoten knjižnični sistem. Pravila veljajo za določene skupine knjižnic, tako da specialne in visokošolske knjižnice uporabljajo izključno latinico, nacionalne in splošne knjižnice pa predvsem cirilico, razen pri beleženju glavnih točk dostopa za osebna in korporativna imena za tujejezična necirilčna dela. V sistemih s sinhrono digrafijo je drugačna tudi uporaba pisave jezika katalogizacijskega centra. Za beleženje podatkov, ki so v jeziku katalogizacijskega centra, se uporabljata obe pisavi, glede na pisavo glavnega dela bibliografskega opisa. Ta posebnost velja brez izjeme za celoten nacionalni knjižnični sistem.

Slika 4: Bibliografski zapis, kreiran v visokošolski knjižnici (Vir: COBISS.SR – Virtuelna biblioteka Srbije (Virtualna biblioteka Srbije), uzajamna baza podataka (uzajamna baza podataka) COBISS.SR, 2014)

Slika 5: Bibliografski zapis, kreiran v splošni knjižnici (Vir: COBISS.SR – Виртуелна библиотека Србије (Virtuelna biblioteka Srbije), uzajamna baza podataka (uzajamna baza podataka) COBISS.SR, 2014)

DVE PISAVI V PROGRAMSKI OPREMI COBISS

V programski opremi COBISS poznamo različne postopke za uporabo cirilice oz. za hkratno uporabo latinice in cirilice. Tehnološke rešitve so se skozi generacije programske opreme COBISS spremenile, postale so kompleksnejše in bolj standardizirane, pri tem pa tudi bolj praktične za uporabo v knjižnicah in bližje pričakovanjem končnih uporabnikov. Z današnjega vidika so tako rešitve iz prve generacije programske opreme COBISS popolnoma nepomembne.

Kompleksnejši postopki za uporabo dveh pisav so se začeli razvijati šele od druge generacije programske opreme COBISS naprej, predvsem v naslednjih segmentih: COBISS2/Katalogizacija, COBISS2/Izpis, COBISS2/Zaloga in COBISS/OPAC.

Standardni model bibliografskega zapisa za izpis podatkov v eni pisavi in v enem jeziku katalogizacije pa tudi lokalna pravila za določanje pisave posameznih polj in podpolj bibliografskih zapisov za celoten COBISS.Net ter nabor znakov COBISS predstavljajo osnovo za razvoj teh postopkov.

Cilji glede uporabe cirilice in latinice v sistemu COBISS so bili naslednji:

- pravilni izpis bibliografskih zapisov v latinici, cirilici in v kombinaciji obeh pisav s čim manjšim poseganjem bibliotekarjev;
- čim večja programska kontrola vnesenih podatkov;
- prevzemanje zapisov iz drugih sistemov COBISS brez potrebe po večjih posegih v zapise;
- vzajemna katalogizacija v sistemih s sinhrono digrafijo;
- hkratno iskanje po zapisih v cirilici in latinici;

- normalizacija cirilice in latinice v iskalniku COBISS/OPAC;
- optimizacija COBISS/OPAC-a v skladu z načeli abecednih in azbučnih katalogov.

Tako so nastala *Pravila za izpis bibliografskih podatkov* (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013), ki so omogočila izpis iste vsebine polja – najprej v latinici, nato v cirilici, nato pa tudi v kombinaciji obeh pisav.

Ali se bo ista vsebina polja izpisala v eni ali drugi pisavi, je odvisno od:

- izbora parametrov tiskalnika oz. izbora jezika in pisave uporabniškega vmesnika COBISS/OPAC;
- uporabe transliteracije COBISS za vnos ciriličnega besedila in od pravilnega kodiranja transliteracije;
- ustreznega označevanja dela besedila znotraj podpolja, ki odstopa od osnovne definicije pisave podpolja;
- privzete pisave za posamezna polja ali podpolja, ki se določi v parametrih za izpis;
- pravilno izbrane kode za pisavo jezika katalogizacije, jezik katalogizacije, transliteracijo, pisavo stvarnega naslova, jezik stvarnega naslova oz. besedila in tudi za jezik povzetka in jezik prosto oblikovanih predmetnih oznak.

Transliteracija COBISS (COBISS3/Katalogizacija: priročnik za uporabnike, 2014) se od transliteracije, ki je dokumentirana v Dodatku III, PPIAK (Verona, 1986), razlikuje samo pri nekaterih znakih. Transliteracija COBISS zagotavlja, da se ista vsebina polja izpiše v ustrezni pisavi v sistemih COBISS, kjer uporabljajo samo latinici izpise, in tudi v sistemih COBISS, kjer uporabljajo cirilične izpise.

Ali se bo pravilno vnesen besedilni podatek izpisal v latinici, v jeziku izvirmika ali v latinici transliteraciji ter ali se bo izpisal v cirilici oz. v kombinaciji latinice in cirilice, je odvisno od niza pravilno vnesenih kod formatu COMARC/B. Standardne kode UNIMARC za jezik in pisavo dela ter transliteracijo izvirmega besedila v formatu COMARC/B smo morali za pravilno uporabo cirilice in latinice dopolniti še s podatkom o pisavi jezika katalogizacije. Označevanje pisave jezika katalogizacije je posebnost redkih knjižničnih sistemov, pri katerih se jezik katalogizacije sinhrono izraža v dveh pisavah in se obe pisavi sinhrono uporabljata v nacionalnem knjižničnem sistemu.

Ob pravilih na ravni podpolj obstajajo tudi pravila za spremembo pisave delov besedila znotraj podpolja in pravila za izpis vnaprej definiranih podatkov.

Za pravilno uporabo pisav v sistemu COBISS sta uporabnikom na voljo dva dokumenta: *Izpisna pravila za bibli-*

ografske podatke in Pravila za oblikovanje bibliografskih zapisov v sistemih COBISS.XX, kjer uporabljajo izpise v različnih pisavah (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013).

POSEBNI POSTOPKI ZA CIRILICO IN LATINICO V SISTEMIH COBISS S SINHRONO DIGRAFIJO

Postopki za uporabo cirilice in latinice so posebej izpopolnjeni, da bi zadovoljili specifične potrebe sistemov COBISS s sinhrono digrafijo. V takih sistemih obstajajo številna katalogizacijska in druga pravila, povezana z jezikom in pisavo katalogizacije, ki veljajo za eno skupino knjižnic, medtem ko za drugo skupino knjižnic veljajo druga pravila. Tudi navade uporabnikov glede uporabe pisave so različne. Nekateri uporabniki dajejo prednost cirilici, nekateri latinici, mnogi pa sinhrono uporabljajo obe pisavi.

Osnovna izpisna pravila spremljajo postopki, ki zagotavljajo, da se isti podatki v določeni skupini knjižnic izpišejo v eni pisavi, v drugi skupini knjižnic pa v isti ali v drugi pisavi. Sestavna dela razširjenih izpisnih pravil sta tudi postopek za identifikacijo osebnih imen kot alternativne normativne točke dostopa ter samodejna sprememba glavne in alternativne normativne točke dostopa v procesu vzajemne katalogizacije. Osebno ime, ki je v bibliografskem zapisu označeno kot alternativna normativna točka dostopa, je v skupini alternativnih točk dostopa in se od drugih imen v tej skupini razlikuje po vrednosti drugega indikatorja. Rešitev je specifična za COBISS. Temelji na podatkih v lokalnih poljih formata COMARC/B in tudi na lokalno definiranih indikatorjih za ta polja. Postopek spremembe imena in sploh celotna izpisna pravila bibliografskih zapisov predstavljajo rešitev, ki je edinstvena za COBISS. Glede na to, da je v svetovnem merilu izredno malo jezikov s sinhrono digrafijo, standardnih rešitev za takšne nacionalne knjižnične sisteme še ni.

COBISS/OPAC IN DVE PISAVI

Prva posebnost, po kateri se COBISS/OPAC razlikuje od katalogov v drugih knjižničnih sistemih, je povezana z nastavitvami uporabniškega okolja kataloga. Izbor lokalnega jezika v cirilici ustreza izboru uporabniškega vmesnika v cirilici in izpisov bibliografskih in lokacijskih podatkov v kombinaciji cirilice in latinice. Izbor lokalnega jezika v latinici pa ustreza izboru uporabniškega vmesnika v latinici in izpisov bibliografskih in lokacijskih podatkov samo v latinici. Uskladitev pisave bibliografskih podatkov z izbranim uporabniškim vmesnikom sicer poznamo v vseh uporabniških servisih, ki jih ponuja COBISS/OPAC. Izjema je prenos podatkov v druge sis-

teme v različnih formatih XML, v katerih so konvertirani bibliografski podatki vedno v latinici.

Naslednjo posebnost COBISS/OPAC-a predstavljata normalizacija iskalnih zahtev v cirilici in latinici ter izpis seznama rezultatov iskanja za dela v obeh pisavah. Uporabnikom COBISS/OPAC-a, ki dajejo prednost cirilici ali latinici, ponujamo možnost omejevanja iskalne zahteve na dela v eni od obeh pisav.

BIBLIOGRAFIJE IN DVE PISAVI

Različni servisi za izpis bibliografij so pomembna storitev v sistemih COBISS. Izpis osebnih bibliografij in analitičnih bibliografij serijskih publikacij je del spletnih uporabniških servisov, ki so javni in vključeni v COBISS/OPAC. Kot je značilno za večino servisov druge generacije programske opreme COBISS, uporabniki izbirajo med izpisi bibliografij v latinici in izpisi bibliografij v cirilici, ki vključuje tudi izpis vseh bibliografskih enot v kombinaciji obeh pisav. Servisi za izpis drugih bibliografij so namenjeni bibliotekarjem in ponujajo izjemno visoko samostojnost pri pripravi bibliografij. Bibliotekar samostojno pripravlja uvodna besedila, se odloča o vrstah registrov, napotilnih sistemih, načinu številčenja itn. Bibliotekar izbere tudi format bibliografske enote, format izhodne datoteke ter tudi pisavo in način razvrščanja v bibliografiji.

NOV PRISTOP K CIRILICI V TRETJI GENERACIJI PROGRAMSKE OPREME COBISS

Tretja generacija programske opreme COBISS je v tehnološkem smislu prinesla pomembne spremembe, zato smo morali v sami osnovi revidirati pravila za izpis cirilice, ki jih poznamo iz druge generacije programske opreme COBISS.

S tretjo generacijo programske opreme COBISS je definirana povsem nova struktura normativnih in bibliografskih zapisov. Za podatke v alternativnih pisavah v normativnih zapisih smo sledili modelu, ki je opisan v priročniku formata UNIMARC za normativne podatke (Willer ur., 2009); za alternativne podatke v bibliografskih zapisih pa smo sledili modelu, ki je opisan v priročniku formata UNIMARC za bibliografske podatke (Hopkinson ur., 2008).

Prvi novi model zapisa smo razvili za potrebe normativne kontrole osebnih imen in normativne baze podatkov CONOR. Zraven osnovnih podatkov, usklajenih z jezikom in pisavo katalogizacije iz polja 100, je v zapisu prisotna tudi normativna točka dostopa v alternativni pisavi (COMARC/A format za normativne podatke: priročnik za uporabnike, 2012).

100	--	bc csrp gcb
152	--	aPPIAK
200	_ 1	7cb aШекспир bВилијам f1564–1616
200	_ 1	7ba aShakespeare bWilliam f1564–1616
340	--	aЕнглески писац
400	_ 1	aШекспир bВилијем f1564–1616
400	_ 1	aШекспир bВиљем f1564–1616
400	_ 0	aShakespeare

Slika 6: Normativni zapis z vzporednimi normativnimi točkami dostopa v dveh pisavah (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

Model omogoča standardni izpis alternativnih oblik imena:

Шекспир, Вилијам, 1564–1616
= Shakespeare, William, 1564–1616

Model je namenjen sistemom COBISS, ki potrebujejo normativne točke dostopa v cirilici in latinici. Model omogoča, da se alternativna točka dostopa zabeleži v ponovljenem polju, takoj za normativno točko dostopa. Pisave normativne in alternativne točke dostopa so zaradi natančnejšega prenosa podatkov v bibliografske zapise dodatno kodirane, zaporedje polj pa se kontrolira programsko. Model je primeren za države na območju COBISS.Net, ki za normativne točke dostopa v dveh pisavah uporabljajo samo en jezik katalogizacije. V Bosni in Hercegovini, ki edina uporablja več jezikov katalogizacije, se normativna kontrola osebnih imen še ni začela pripravljati.

Model UNIMARC, kjer se polje 2XX za vsako naslednjo pisavo lahko ponovi samo enkrat, prepoveduje, da bi se jezikovne različice v isti pisavi mešale z oblikami v alternativnih pisavah. Dosledni model UNIMARC za podatke v alternativnih pisavah je usklajen s pristopom vodenja abecednih katalogov z latinično in cirilično značnico, kot je opisan v 85. členu katalogizacijskega pravilnika PPIAK, v katerem je zapisano: "V abecednih katalogih s cirilično značnico je enotna značnica z imenom avtorja, ki se izvorno piše v cirilici, zapisana v izvorni obliki, enotna značnica z imenom avtorja, ki se izvorno piše v latinici ali drugi necirilični pisavi, pa s cirilično transliteracijo ali s fonetično transkripcijo ..." (Verona, 1986, str. 148). Model je namenjen vsem sistemom COBISS, v katerih se uporablja katalogizacijski pravilnik PPIAK.

Zahteva nacionalne knjižnice v Sofiji je, da bi CONOR.BG deloval kot hibridna normativna baza z alternativnimi normativnimi točkami dostopa v cirilici in latinici ter z normativno točko dostopa v bolgarski cirilici. Za drugo točko dostopa v cirilični pisavi, ki odstopa od načel o izvorni obliki imena, uporabljamo polje 700 za normativ-

ne točke dostopa v alternativnem jeziku oz. posebne normativne zapise, v katerih je normativna točka dostopa v drugem jeziku osnovna normativna točka dostopa novega zapisa.

Tako imamo v bazi podatkov CONOR.BG naslednja modela normativnih zapisov:

100	--	cbul gca
152	--	aRAKK
200	_ 1	7ca aМаяковский b Владимир Владимирович f1893–1930
200	_ 1	7ba aMajakovskij bVladimir Vladimirovič f1893–1930
340	--	aПоет. Завършва художествено училище в Москва
700	_ 1	3192466937ca 9bul aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930

Slika 7: Normativni zapis, ki vsebuje vzporedni normativni točki dostopa v cirilici izvornika in v transliterirani latinici ter normativno točko dostopa v še enem ciriličnem jeziku (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

in

100	--	cbul gcb
152	--	aRAKK
200	_ 1	7ca 9bul aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930
340	--	aПоет. Завършва художествено училище в Москва
700	_ 1	3192469497ca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930
700	_ 1	3192469497ba aMajakovskij bVladimir Vladimirovič f1893–1930

Slika 8: Normativni zapis, ki vsebuje normativno točko dostopa v bolgarski cirilici in vzporedni normativni točki dostopa v cirilici izvornika in v transliterirani latinici (Vir: COBISS.BG, baza podatkov CONOR.BG, omejen dostop za uporabnike segmenta COBISS3/Katalogizacija)

Iz obeh zapisov lahko generiramo izpise GARR za vzporedne oblike, ki so:

Маяковский, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковски, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Majakovskij, Vladimir Vladimirovič, 1893–1930

in

Маяковски, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Маяковский, Владимир Владимирович, 1893–1930
= Majakovskij, Vladimir Vladimirovič, 1893–1930

Katalogizacija z normativno kontrolo z modelom normativnega zapisa v eni pisavi v Sloveniji obstaja že deset let. Isti model se že drugo leto uporablja tudi v Albaniji. V Bolgariji in Srbiji potekata projekta za prehod na katalogizacijo z normativno kontrolo po modelu vzporednih podatkov v različnih pisavah. Čeprav prevzemanje normativnih zapisov v COBISS.Net še zmeraj ni vzpostavljeno, kompatibilnost modela normativnih zapisov za alternativne pisave z osnovnim modelom normativnega zapisa omogoča bodočo izmenjavo heterogenih normativnih zapisov v sistemu COBISS.

MODEL BIBLIOGRAFSKEGA ZAPISA S PONOVLJIVIMI PODATKI

Po vzorcu novega modela zapisov z normativnimi podatki smo izgradili tudi nov model zapisov za bibliografske podatke, ki lahko sprejema podatke v alternativnih pisavah iz normativnega zapisa. Naš razvojni model novega bibliografskega zapisa vsebuje ponovljive podatke v poljih za podatke o imenih individualnih avtorjev in tako omogoča povezovanje normativnih zapisov za osebna imena z bibliografskimi zapisi.

Bibliografski model s ponovljivimi podatki smo razvili tako, da so v prvem od ponovljenih polj zmeraj imena v pisavi, ki ustreza pisavi dela. Ime v alternativni pisavi je v ponovljenem polju. Zato prenos podatkov iz normativnega zapisa v bibliografski zapis ne teče linearno, ampak se odvija preko kontrole vnosa podatkov v polje. Ta kontrola v bibliografskem zapisu upošteva kodo jezika glavnega stvarnega naslova oz. dela ter tudi kodo za pisavo stvarnega naslova, medtem ko v normativnem zapisu upošteva kodo za pisavo glavnega dela imena kot normativne točke dostopa.

100	__	c2012 hbul ica
101	1_	abul crus
200	0	aЛицето на класовия враг естихотворение fВладимир Маяковски gпрев. от рус. Христо Попов
700	_ 1	319246693sca aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
702	0 1	314037349 sca aПопов bХристо Иванов f1940- 4730
702	0 1	314037349 sba aПопов bHristo Ivanov f1940- 4730
902	0 1	314037349 aПопов bХристо
904	0 1	319246693 sca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930
904	0 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930

Slika 9: Bibliografski zapis za izvorno rusko delo, prevedeno v bolgarščino in z normativno točko dostopa v bolgarski cirilici (Vir: Razvojni verzija programskega segmenta COBISS3/Katalogizacija; interno dostopni podatki)

100	__	c2012 hbul iba
101	1_	aslv crus
200	0	aPesmi fVladimir Majakovski gizbral in prevedel Tone Pavček
700	_ 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
700	_ 1	319246693 sca aМаяковский bВладимир Владимирович f1893–1930 4070
702	0 1	314037362 sba aPavček bTone f1928–2011 4730
702	0 1	314037362 sca aПавчек bТоне f1928–2011 4730
900	0 1	319246693 sba aМаяковски bВладимир f1893–1930
904	0 1	319246693sca aМаяковски bВладимир Владимирович f1893–1930 4070

Slika 10: Bibliografski zapis za izvorno delo v ruščini, prevedeno v slovenščino in z vzporednima normativnima točkama dostopa v latinici in v cirilici izvirnika (Vir: Razvojni verzija programskega segmenta COBISS3/Katalogizacija; interno dostopni podatki)

Lokalna rešitev COBISS je prenos alternativne normativne točke dostopa za drugi jezik v cirilici v polje 904, da se tudi ta oblika vključi v indeks za iskanje po avtorjih (COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike, 2013).

Bibliografski zapisi s ponovljivimi podatki ponujajo možnost priprave velikega števila raznovrstnih izpisov za različne namene in za različne skupine uporabnikov. Trenutno so v fazi priprave na uporabniško testiranje številni novi izpisi, ki so povezani predvsem s segmentoma COBISS3/Katalogizacija in COBISS/OPAC ter z izpisi vseh različnih vrst bibliografij.

V tej fazi smo se odločili, da zagotovimo dve osnovni skupini izpisov in ju vključimo v COBISS3/Katalogizacijo, COBISS/OPAC in bibliografije. Ti dve skupini izpisov sta:

1. Tradicionalni izpisi po shemi ISBD z imensko značnico v eni pisavi. Oblika imena v drugi pisavi je namenjena samo izpisu napotila v imenskem registru bibliografije.
2. Uporabniški izpisi, pri katerih se imena izpisujejo vzporedno v obeh pisavah. Izpisi so prilagojeni uporabnikom, ki uporabljajo katero koli od teh dveh pisav.

ZAKLJUČEK

Začetni modeli bibliografskih in normativnih zapisov s ponovljivimi podatki in tudi raznovrstno zamišljeni izpisi odražajo nov pristop k uporabi pisav v tretji generaciji programske opreme COBISS. Ker prehod segmenta COBISS3/Katalogizacija na nove tehnološke rešitve še poteka, nov pristop k uporabi različnih pisav še ni pov-

sem zaživel v praksi. Nov izziv za uporabo različnih pisav v sistemih COBISS bosta predstavljala prehod bibliografske baze podatkov na ORACLE in začetek uporabe standarda UNICODE v bibliografski bazi podatkov. Do takrat bo z načrtovanim uporabniškim testiranjem novega pristopa k uporabi pisav v segmentih COBISS3/Katalogizacija in COBISS/OPAC ter v bibliografijah naš strokovni pogled na uporabo pisav dopolnjen z najpomembnejšim – uporabniškim pogledom.

2014. [online] Dostopno na: <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=189893900&fmt=11&lani=sc> in <http://www.vbs.rs/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=516896093&fmt=11&lani=sc> [19. 12. 2014].

Reference

- COBISS3/Katalogizacija: priročnik za uporabnike*, 2014. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=1_COBISS3_Katalogizacija_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [17. 11. 2014].
- COMARC/A format za normativne podatke: priročnik za uporabnike*, 2012. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=Comarc_A_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [22. 12. 2014].
- COMARC/B format za bibliografske podatke: priročnik za uporabnike*, 2013. [online] Maribor: IZUM. Dostopno na: http://e-prirocniki.izum.si/EntryFormDesktopDefault.aspx?tabid=38&type=manual&manual=1_Comarc_B_svn (Dostop z uporabniškim imenom in geslom) [17. 11. 2014].
- Statistika vzajemne katalogizacije*, 2014. [pdf] Dostopno na: http://www.cobiss.net/doc/stat_kazalci_2013.pdf [17. 11. 2014].
- Hopkinson, A. ur., 2008. *UNIMARC manual: bibliographic format*. 3rd ed. München: K. G. Saur.
- Ljutova, A. G. (Лютова, А. Г.), et al., 1989. Ръководство за азбучни каталози на книги (Руководство за азбучни каталози на knjigi). София : Нар. библ. Кирил и Методий.
- Verona, E., 1986. *Pravilnik i priručnik za izradbu abecednih katalog: dio 1, odrednice i redalice*. 2. izmijenjeno izd. Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
- Willer, M. ur., 2009. *UNIMARC manual: authorities format*. 3rd ed. München: K. G. Saur.
- COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije: vzajemna baza podatkov COBIB.SI*, 2014. [online] Dostopno na: <http://cobiss6.izum.si/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=1101500766&fmt=11&lani=si> [19. 12. 2014].
- COBISS.MK Виртуелна библиотека на Македонија (Virtualna biblioteka na Makedonija)*, Заемна база на податоци (*Zaemna baza na podatoci*) *COBIB.MK*, 2014. [online] Dostopno na: <http://www.vbm.mk/scripts/cobiss?command=DISPLAY&base=99999&rid=263983616&fmt=11&lani=mk> [19. 12. 2014].
- COBISS.SR Виртуелна библиотека Србије (Virtualna biblioteka Srbije)*, Узајамна база података (*Uzajamna baza podataka*) *COBIB.SR*,

REACHING DECISIONS AND ADJUSTING: RDA AND OCLC

Jay Weitz

OCLC, Dublin, Ohio

E-mail address:
weitzj@oclc.org

Abstract

Resource Description and Access (RDA), the successor to the Anglo-American Cataloging Rules (AACR), has had a significant impact on both bibliographic and authority data as they are represented in Machine-Readable Cataloging records in MARC 21. A brief history of the development of RDA is outlined. Since 2006, OCLC has kept up with some fifteen MARC 21 Bibliographic, Authority, and Holdings Updates through a total of nine OCLC-MARC Updates. Many of the new fields and indexes implemented by OCLC are listed, many of them directly related to RDA. The MARC fields for Content Type (336), Media Type (337), and Carrier Type (338) are given special attention, as they collectively replace and improve upon the AACR concept of the General Material Designation (GMD). In addition to the many new indexes implemented, including the "Entity Attributes" indexes in both the Bibliographic and Authority files, newly defined elements have been added to many existing indexes. RDA-related updates have also been made to OCLC's Connexion browser and client interfaces. OCLC policies regarding RDA records are discussed, including some of the automated changes to existing records that are underway.

Keywords

RDA, MARC 21, OCLC, Cataloguing, AACR, Bibliographic data, Authority data

Izveček

Katalogizacijska pravila Resource Description and Access (RDA), ki so nasledila Anglo-ameriška katalogizacijska pravila (AACR), so imela velik vpliv tako na bibliografske kot na normativne podatke, kot so prikazani v strojno berljivih kataložnih zapisih v formatu MARC21. Prikazana je kratka zgodovina razvoja RDA. Od leta 2006 je OCLC z devetimi posodobitvami formata OCLC-MARC držal korak s formatom MARC 21, v katerem je bilo izvedenih približno petnajst posodobitev, ki so se nanašale na bibliografske in normativne podatke ter podatke o zalogi. Navedenih je precej novih polj in indeksov, ki jih je uvedel OCLC; mnogi od njih so neposredno povezani z RDA. Posebna pozornost je namenjena poljem formata MARC za vrsto vsebine (336), vrsto medija (337) in vrsto nosilca (338), saj skupaj zamenjujejo in izboljšujejo koncept splošne oznake gradiva (angl. *General Material Designation, GMA*). Poleg uvedbe mnogih novih indeksov, vključno z indeksi atributov entitete (angl. *Entity Attributes*), tako v bibliografskih kot normativnih datotekah, so bili k mnogim obstoječim indeksom dodani številni na novo definirani elementi. Posodobitve, povezane z RDA, so bile izvedene tudi za OCLC-jeva vmesnika za brskalnik in odjemalec Connexion. Obravnavana je politika OCLC-ja glede RDA-zapisov skupaj z nekaterimi samodejnimi spremembami obstoječih zapisov, ki so v teku.

Ključne besede

RDA, MARC 21, OCLC, katalogizacija, AACR, bibliografski podatki, normativni podatki

Most catalogers know that for cataloging under the broad rubric of "Anglo-American Cataloging Rules" (AACR) and for content designation under the general label of "Machine-Readable Cataloging" (MARC), what has

appeared to be decade after decade of stability has actually been a seriously misleading illusion. Like the proverbial duck paddling furiously underwater, beneath the apparently calm surfaces of AACR beginning in 1967 and

The article is based on the presentation with the title Reaching Decisions and Adjusting: RDA and OCLC given at the international conference UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting in Maribor, Slovenia, on 14 May 2014.

MARC beginning in 1968 have been two parallel realms of turmoil in which standards have never been able to keep pace with the moving target of technology.

Every conscientious cataloger has been dealing with constant change for decades. Most of the resources that we catalog have evolved in some significant way in the past half century. Some of those resources have gone through several generations of technological change during that period. At the same time, both the MARC formats and the cataloging codes have been in a corresponding struggle to keep up. Regardless of whether you became a cataloger in 1964, earned your MLS in 2014, or joined the fun somewhere in between, you have stepped into a rushing river of revision that has tested your resilience, your patience, your skills, your judgment, and your imagination. Not to mention your competence and your education (Weitz, 2011).

Resource Description and Access (RDA), the successor to the Anglo-American Cataloging Rules, is merely among the more recent, thorough, controversial, and disruptive of those changes to our standards. RDA itself has lived through its own tumultuous evolution beginning with the seeds at the International Conference on the Principles and Future Development of AACR (the "Toronto Conference") in October 1997 (Weihs ed., 1998) and the publication by IFLA of *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report* (FRBR) in May 1998 (IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, 1998).

The first draft of *AACR3, Part 1* (<http://www.rda-jsc.org/aacr3draftpt1.html>) was made available in December 2004, but the response was such that "a new approach was required" (Joint Steering Committee (JSC), 2005) and the transition to RDA was announced in April 2005. The first "Full Draft" of RDA became available in November 2008 (Joint Steering Committee (JSC), 2008). The online RDA Toolkit (<http://www.rdatoolkit.org/>) was published in June 2010, followed by the United States RDA Test conducted between October and December 2010. On June 13, 2011, the U.S. national libraries announced that RDA implementation would not occur before January 1, 2013. In the event, RDA "Day One" was March 31, 2013, and it appears that most catalogers have survived.

Even as many of us are still learning RDA, it remains an ever-moving target. Every cataloging community had its own substantial list of things that RDA does not address adequately or at all, or that are not dealt with in a manner that makes sense for each specific type of material. Plus, even when (or if) most or all of those problems are ironed out, RDA allows such wide latitude of practices that

many communities are also drawing up their own sets of best practices.

The state of the RDA tool is relatively stable, or at least as stable as AACR ever was, but the Joint Steering Committee for Development of RDA (JSC; <http://www.rda-jsc.org/>), the ALA Committee on Cataloging: Description and Access (CC:DA; <http://alcts.ala.org/ccdablog/>), and others are still fiddling. ALA's MARBI had been adapting MARC to accommodate RDA to the extent possible; its successor organization, the MARC Advisory Committee (MAC; <http://www.loc.gov/marc/mac/index.html>) continues that process. The Library of Congress's Bibliographic Framework Transition Initiative (BIBFRAME; <http://www.loc.gov/bibframe/>) is working on "the project ... to translate the MARC 21 format to a Linked Data (LD) model while retaining as much as possible the robust and beneficial aspects of the historical format." (Library of Congress, 2012) Additionally, of course, your local system vendors and other service providers such as OCLC have been busy preparing for this impending future.

Since the beginning of RDA – in fact, since before the beginning of RDA, going back to the 1997 Toronto Conference – at least nine of my OCLC colleagues and I have taken part in countless task forces, committees, invitational conferences, and other groups related to AACR2/RDA and MARC/Bibliographic Framework Transition Initiative. These include, but are hardly limited to:

- Committee on Cataloging: Description and Access (current).
- CC:DA Task Force on Consistency Across Part I of AACR2 (2002–2007).
- CC:DA Task Force on Specific Material Designations (2003–2007).
- CONSER Standard Record RDA Core Elements Task Group (final report, December 2011).
- International Conference on the Principles & Future Development of AACR (1997).
- IFLA Working Group on Functional Requirements and Numbering of Authority Records (FRANAR) and Functional Requirements for Authority Data: A Conceptual Model (FRAD, published 2009).
- Joint ALA-BL Task Force to Reconceptualize Chapter 9 (2002–2004).
- LC Working Group on the Future of Bibliographic Control (2006–2011).
- MARC Advisory Committee/MARBI (current).
- PCC Authority Source Citation Task Group (final report, October 2011).
- PCC/LC Policy & Standards Division RDA Policy Statements Task Group (final report, April 2012).
- PCC RDA Access Points for Expressions Task Group (revised final report, January 2013).

- PCC RDA Essential Elements Task Group (final report, April 2012).
- PCC RDA Relationship Designator Guidelines Task Group (final report, April 2013).
- PCC RDA Authorities Task Groups (current).
- PCC Task Group on AACR2 and RDA Acceptable Heading Categories (final report, August 2011).
- PCC Task Group on Hybrid Bibliographic Records (final report, September 2011).
- PCC Task Group on Hybrid Integrating Resource Records (final report, April 2012).
- RDA Examples Group One (2005–2010).
- RDA Examples Group Two (2006–2010).

This is not to neglect the other liaison roles that several of us fill in such cataloging constituencies as the American Association of Law Libraries (AALL), the Music Library Association (MLA), the Music OCLC Users Group (MOUG), the Online Audiovisual Catalogers (OLAC), the Map and Geospatial Information Round Table (MAGIRT), the IFLA Permanent UNIMARC Committee (PUC), the IFLA Cataloguing Section Standing Committee, and the Program for Cooperative Cataloging (PCC).

Since 2006, OCLC has kept up with some fifteen MARC 21 Bibliographic, Authority, and Holdings Updates through a total of nine OCLC-MARC Updates. The OCLC-MARC Updates since 2010, in particular, have been devoted overwhelmingly to elements defined for RDA. LC keeps an "RDA in MARC" page up-to-date at <http://www.loc.gov/marc/RDAinMARC.html>. OCLC Technical Bulletins can be found at <http://www.oclc.org/support/documentation/technicalbulletins.en.html>, although most of the appropriate material from the TBs has been incorporated into *Bibliographic Formats and Standards* (<http://www.oclc.org/bibformats/en.html>) and/or *Authorities: Formats and Standards* (<http://www.oclc.org/support/services/worldcat/documentation/authorities/authformat.en.html>).

In May and August 2014, OCLC installed the two phases of the 2014 OCLC-MARC Update, comprising the MARC 21 Bibliographic, Authority, and Holdings Updates No. 16 (April 2013), 17 (September 2013), and 18 (April 2014) (Library of Congress, 2014). Among the elements included are:

- All new MARC codes announced by the Library of Congress between April 2013 and June 2014.
- New code "I" (letter "el") defined for "Format of Music" (FMus; Music 008/20 and 006/03).
- New subfields \$q (Qualifying Information) in Bibliographic (and Authority and Holdings, where applicable) fields 015, 020, 024, and 027.
- New subfields defined for Bibliographic and Authority 046 field.

- Subfields \$c (Location of Meeting) made repeatable in Bibliographic and Authority X10 and X11 fields.
- New subfield \$3 in Bibliographic field 250, plus making field 250 repeatable.
- New Bibliographic and Authority fields 385 (Audience Characteristics) and 386 (Creator/Contributor Characteristics).
- New First Indicators for the Bibliographic 588 field.
- New subfields \$7 (Control Subfield) in Bibliographic 8XX fields.
- New Authority X62 fields for Medium of Performance Terms.
- New Authority fields 672 (Title Related to the Entity) and 673 (Title Not Related to the Entity).

Full details can be found in OCLC Technical Bulletins 263 (<http://www.oclc.org/support/services/worldcat/documentation/tb/263.en.html>) and 264 (<http://www.oclc.org/support/services/worldcat/documentation/tb/264.en.html>).

The multidimensional Content, Media, and Carrier terms and codes that in RDA replace the one-dimensional General Material Designations (GMDs) may be the most familiar of the new Bibliographic fields. OCLC implemented these in 2010.

The three fields – 336 for Content Type, 337 for Media Type, and 338 for Carrier Type – are identically structured, with subfield \$a for the appropriate term, subfield \$b for the corresponding code, subfield \$2 for the source of the term and/or code, and subfield \$3 for "Materials Specified," the part of the described materials to which the field applies. Because both the terms and the codes are supposed to be from controlled lists, they can theoretically be programmed to display (or not display) as, for example, text in any language or as some sort of icon. Different combinations of 336, 337, and 338, could be defined as a particular sort of icon or a specific term, and so on.

- 336 – Content Type (Repeatable): "The form of communication through which a work is expressed. Used in conjunction with Leader/06 (Type of Record), which indicates the general type of content of the resource. Field 336 information enables expression of more specific content types and content types from various lists." (Library of Congress, 2009a)
- 337 – Media Type (Repeatable): "Media type reflects the general type of intermediation device required to view, play, run, etc., the content of a resource. Used as an alternative to or in addition to the coded expression of Media Type in field 007/00 (Category of Material). Field 337 information enables indication of more specific media types and media types from various lists." (Library of Congress, 2009b)
- 338 – Carrier Type (Repeatable): "Carrier type reflects

the format of the storage medium and housing of a carrier in combination with the media type (which indicates the intermediation device required to view, play, run, etc., the content of a resource). Used as an alternative to or in addition to the coded expression of carrier type in field 007/01 (Specific Material Designation). Field 338 information enables indication of more specific carrier types and carrier types from various lists." (Library of Congress, 2009c)

In 2010, 2011, 2012, 2013, and 2014, new fields related to RDA elements were defined in MARC Bibliographic and in MARC Authorities. The following are not complete lists, but give you an idea. Additionally, new subfields were defined in some existing fields to cover RDA elements not previously accounted for. These are MARC elements that any entity claiming to support MARC 21 would have to implement. OCLC has tried to do much more in these past few years.

Bibliographic Fields

- 083: Additional Dewey Decimal Classification Number.
- 085: Synthesized Classification Number Components.
- 264: Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice.
- 344: Sound Characteristics.
- 345: Projection Characteristics of Moving Image.
- 346: Video Characteristics.
- 347: Digital File Characteristics.
- 377: Associated Language.
- 380: Form of Work.
- 381: Other Distinguishing Characteristics of Work or Expression.
- 382: Medium of Performance.
- 383: Numeric Designation of Musical Work.
- 384: Key.
- 385: Audience Characteristics.
- 386: Creator/Contributor Characteristics.
- 883: Machine-Generated Metadata Provenance.

Authority Fields

- 046: Special Coded Dates.
- 162: Heading – Medium of Performance Term.
- 336: Content Type.
- 368: Other Attributes of Person or Corporate Body.
- 370: Associated Place.
- 371: Address.
- 372: Field of Activity.
- 373: Associated Group.
- 374: Occupation.
- 375: Gender.
- 376: Family Information.

- 377: Associated Language.
- 378: Fuller Form of Personal Name.
- 380: Form of work.
- 381: Other Distinguishing Characteristics of Work or Expression.
- 382: Medium of Performance.
- 383: Numeric Designation of Musical Work.
- 384: Key.
- 385: Audience Characteristics.
- 386: Creator/Contributor Characteristics.
- 462: See From Tracing – Medium of Performance Term.
- 562: See Also From Tracing – Medium of Performance Term.
- 672: Title Related to the Entity.
- 673: Title Not Related to the Entity.
- 762: Established Heading Linking Entry – Medium of Performance Term.

Aside from the three new 33X fields for content, media, and carrier, the field that has probably gotten the most attention has been the Bibliographic field 264: "Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice." (Library of Congress, 2011) In June 2102, the document "PCC Guidelines for the 264 Field" (<http://www.loc.gov/aba/pcc/documents/264-Guidelines.doc>) was made available and OCLC has recommended that users follow these guidelines when creating RDA records.

Along with implementing the new fields, subfields, indicators, and codes, OCLC has created no fewer than nineteen new Bibliographic indexes and six new Authority indexes since 2008.

Bibliographic Indexes

- Access Restrictions (rs: and rs=).
- Date Created as MARC (dm:).
- Description Conventions (dx:).
- Dewey Additional index (d3:).
- Dewey Component index (d5:).
- Dewey Full index (d4:).
- Dewey General index (d6:).
- Entity Attributes (en:).
- Generation Agency index (ga=).
- Generation Process index (gp: and gp=).
- ISSN Link (ik: and ik=).
- Language of Cataloging Description (ll:).
- National Bibliography Number (nn:).
- Other Class Number (ot: and ot=).
- Physical Description (p3:).
- Provenance (pv:).
- Thesis/Dissertation Date index (dy:).
- Thesis/Dissertation Degree index (db:).
- Thesis/Dissertation Institution index (di:).

Authority Indexes

- Cartographic Data (cm:).
- Entity Attributes (en:).
- Generation Agency index (ga=).
- Generation Process index (gp: and gp=).
- ISSN Link (ik:).
- Relationship (rx:).

Clearly, not all of them are directly related to RDA, but several (including the Bibliographic "Description Conventions" index, the Authority "Relationship" index, and both "Entity Attributes" indexes) are. Generally, new Bibliographic indexes get gradually populated as records are added to WorldCat or are replaced.

The "Entity Attributes" (en:) indexes in both the Bibliographic and Authority files give access to all of the relevant new RDA-related fields (such as 34X, 37X, and 38X) and some previously-defined fields that seemed appropriate. In Authorities, especially, using this index in conjunction with, say, a proper name, could narrow down a search of common names to only those with specific attributes that could be found in one of these fields (Associated Place, Field of Activity, Occupation, etc.).

Just as important as the creation of new indexes is the addition of new elements to existing indexes. Among the most obvious and potentially important is the addition of the new Bibliographic field 264 ("Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice"), subfield \$a to the "Publisher Location" (pl:) index, subfield \$b to the "Publisher" (pb: and pb=) index, and both subfields to the "Keyword" (kw:) index. If my count is correct, we have added dozens of new and/or existing fields and/or subfields to at least twenty existing Bibliographic indexes and at least five existing Authority indexes since 2008.

Perhaps most significantly, we have worked many of the appropriate RDA entity attributes fields into our "Material Type" (mt: and mt=) Bibliographic indexes. All of those are documented in the "Format/Document Type Values and Codes", "Material Type Names and Codes" and "RDA Terms and Codes" sections of the document "Searching WorldCat Indexes" (<http://www.oclc.org/support/help/searchingworldcatindexes/Default.htm>).

The Connexion browser was most recently updated in May 2012. A full list of recent Connexion browser enhancements is available at <http://www.oclc.org/connexion/interface/browser/recent.en.html>.

The Connexion client Version 2.50 was released in November 2013. Connexion client Version 2.51 was released on April 16, 2014. This most recent release addresses an

export problem tied to eleven specific MARC-8 characters and affects only libraries that export with the MARC-8 character encoding selected. This issue is only with the Windows-based Connexion client; it does not affect the Web-based Connexion browser interface. OCLC will support both 2.50 and 2.51 for the foreseeable future. A full list of recent Connexion client enhancements is available at <http://www.oclc.org/connexion/interface/client/recent.en.html>.

Beginning with the release of Connexion client Version 2.40 in March 2012 and the updating of the Connexion browser in May 2012, several RDA-related improvements have been made. For RDA workforms, you may set an option in the client (Tools > Options > RDA tab) or browser (General tab > Admin > Preferences) to use RDA versions of the existing AACR2 workforms to create records. You may set the options separately for bibliographic and/or authority workforms. Existing AACR2 workforms open by default when you create new records unless you set the RDA workform option(s). You may additionally select the new RDA Toolkit IP authentication option to link to the RDA Toolkit without having to re-enter your RDA Toolkit username and password in Connexion.

Looking forward to the full implementation of OCLC's GLIMIR Project (Global Library Manifestation Identifier) (Gatenby, 2012), both Connexion interfaces now allow you to set an option to show search results in GLIMIR clusters of WorldCat bibliographic records that have different languages of cataloging for the same work (called "parallel" records). For each cluster, GLIMIR search results will show the number of records that your library holds, the total number of holdings, and the total number of records. GLIMIR clusters will make it easier to identify and select the exact record you need for cataloging. You will also be able to show the GLIMIR cluster for any displayed bibliographic record by using a new menu item Cataloging > Show > All GLIMIR Cluster Records. At the present time, OCLC strongly urges users not to select the GLIMIR option because many records in WorldCat do not yet contain GLIMIR information. OCLC will announce when this option is available for use.

Behind the scenes and in conjunction with the many indexing changes that have already been touched upon, corresponding fine-tuning of all WorldCat matching is ongoing, incorporating RDA elements into the existing algorithms. This applies not only to all indexing and searching, but also to all batchloading, to Duplicate Detection and Resolution (DDR), and to GLIMIR. As new RDA elements, fields, subfields, and codes are implemented, we also have to readjust existing validation rules so that data relationships continue to make sense, to the extent that they can.

The current "OCLC RDA Policy Statement," which has been in effect since RDA Day One, March 31, 2013, is located at <http://www.oclc.org/en-US/rda/new-policy.html>. But it has a history that reaches back through the RDA testing period in 2010, and is deeply informed by the release of the *Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee* (2011) in June 2011 and especially the "Report of the PCC Post-Implementation Hybrid Bibliographic Records Guidelines Task Group" (2012) in October 2012. OCLC cooperative members contributing original cataloging are NOT required to submit RDA records now or at any time in the foreseeable future. Institutions are free to continue cataloging according to AACR2.

During early 2012, OCLC made widely available for comment a discussion paper, "Incorporating RDA Practices into WorldCat" (<http://www.oclc.org/en-US/rda/discussion.html>), which laid out potential policies and actions regarding how RDA data and practices might be incorporated more fully into WorldCat. Among the many topics covered were: upgrading records done under older cataloging rules, adding RDA elements to non-RDA records, potential automated conversions of records. After the comment period (which lasted from February 15 through April 15, 2012), we thoroughly reviewed users' suggestions and comments and tried to determine what policies would work best both for the cataloging community and for library users. We also kept in mind the dual roles of WorldCat as a catalog and WorldCat as a repository of bibliographic data. The work of Program for Cooperative Cataloging (PCC) RDA task groups also helped to inform these most important discussions. The resulting "OCLC RDA Policy Statement" was based on all of this, including the overwhelmingly positive and thoughtful comments that we have received from members of the OCLC cooperative. More than 40 substantive and usable comments and suggestions came to OCLC during the two-month comment period.

By far, the most controversial idea in the OCLC discussion paper related to the General Material Designation (GMD). We decided to follow the PCC Hybrid Bibliographic Records report. GMDs will remain in non-RDA records until March 31, 2016, that is, for three years following RDA Day One. GMDs should be removed from records being recataloged and recoded to RDA and should not be included in any RDA record; 33X fields should be used instead.

Regarding original cataloging, when adding a new record unique to WorldCat, the records may be coded for RDA (Desc: i or c, 040 subfield \$e rda), AACR2 (Desc: a), or any other recognized cataloging code. When creating a new record with English as the Language of Cataloging, consult the LC/NACO Authority File and use forms of

access points found there, regardless of whether they are coded for RDA. The LC/NACO file will continue to be the source of authorized name and title access points for all records cataloged in English in WorldCat. OCLC asks catalogers to control all controllable headings to facilitate the updating of headings as authority records are updated to conform to RDA. For copy cataloging, libraries may choose to use existing records as is or locally edit them as needed. Catalogers are not required to upgrade master records to change them from non-RDA codes to RDA. Do not change RDA master records to conform to an earlier cataloging code.

With the goals of comprehensibility and consistency for the end user in mind, OCLC has been making some of the following changes to existing bibliographic records with a Language of Cataloging of English (040 subfield \$b eng) when possible and appropriate:

- Adding 336, 337, and 338 fields (Content/Media/Carrier Type).
- Spelling out non-transcribed abbreviations in 255, 300, 500, 504, and other fields.
 - p. → pages.
 - ill. → illustrations.
- Converting Latin abbreviations to English equivalents in 245, 260, and other fields.
 - [s.l.] → [place of publication not identified].
 - [s.n.] → [publisher not identified].
 - ca. → approximately.
- Converting dissertation notes in 502 field to multiple subfields.
- Updating headings (Authorized Access Points) in accordance with RDA.

All of these Hybrid Record policies are in accord with the comments and suggestions of members of the OCLC cooperative from the RDA discussion paper, and the recommendations of the two task groups of the Program for Cooperative Cataloging (PCC) that studied the issue: the PCC Task Group on Hybrid Bibliographic Records (<http://www.loc.gov/aba/pcc/rda/RDA%20Task%20groups%20and%20charges/Hybrid-Report-Sept-2011.pdf>) for the interim period between the RDA Test in 2010 and RDA Day One in March 2013 and the PCC Post-Implementation Hybrid Bibliographic Records Guidelines Task Group (<http://www.loc.gov/aba/pcc/rda/RDA%20Task%20groups%20and%20charges/PCC-Hybrid-Bib-Rec-Guidelines-TG-Report.docx>) for after RDA Day One. These two reports were issued in September 2011 and October 2012, respectively.

In addition to allowing users to make the same sorts of additions of RDA elements to non-RDA records that OCLC is doing in an automated fashion (such as spelling

out abbreviations in non-transcribed areas, converting 502s to subfielded versions, adding 336/337/338 fields, etc.), OCLC also encourages users to add other RDA elements to existing non-RDA records even when they are not re-cataloging the entire record according to RDA. Candidates for such editing include, but are not limited to the adding of relator terms to access points and the adding of complete statements of responsibility in 245 (in place of "[et al.]"). As the "OCLC RDA Policy Statement" says: "When adding or editing one or more such elements in the master record without re-cataloging the record to RDA, do not code the record as RDA. OCLC will generally adhere to the PCC Guidelines on Hybrid Bibliographic Records and expects member libraries editing existing records to add selected RDA elements to follow these guidelines." (OCLC, 2013)

Bibliographic records thoroughly recataloged to RDA should be changed to *Desc* (Leader/18) coded as *c* or *i* as appropriate and have field 040 subfield \$e coded as *rda* added.

Bibliographic records with only individual fields updated to reflect RDA practices should retain the indication of the rules under which they were initially cataloged; that is, no changes would be made to the coding of *Desc* (Leader/18) and field 040, subfield \$e would be neither added nor changed.

Finally, for members of the OCLC cooperative who are interested in UNIMARC output, in August 2012, OCLC introduced OCLC WorldShare Metadata Collection Manager. Collection Manager automatically delivers WorldCat MARC records and maintains WorldCat holdings, on a one time and/or an ongoing basis, for all of your collection or for subsets, including licensed, digital, and physical materials. The service ensures that the bibliographic metadata for all titles and access URLs for electronic content are continually updated in your discovery interface. This provides better user access to your collections. OCLC continues to expand WorldShare Metadata Collection Manager capabilities. WorldShare Metadata Collection Manager provides MARC records for e-collections registered in the WorldCat knowledge base, collections of any format based on WorldCat queries, and updated records for items held by your library in WorldCat. WorldCat MARC records can be output in various schemas including MARC21, MARC XML, Dublin Core, and UNIMARC. UNIMARC output options include both UTF-8 Unicode since December 2013 and ISO 5426 since March 2014.

Reference

- Gatenby, J., 2012. *GLIMIR: The Potential Impact*. [pdf] Available at: http://www.oclc.org/content/dam/research/presentations/Gatenby/GLIMIR_thepotentialimpact.pdf [3. 12. 2014].
- IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records, 1998. *Functional Requirements for Bibliographic Records: Final Report*. München: K.G. Saur.
- Joint Steering Committee (JSC), 2005. *Outcomes of the Meeting of the Joint Steering Committee Held in Chicago, U.S.A., 24–28 April 2005*. [online] Available at: <http://www.rda-jsc.org/0504out.html> [3. 12. 2014].
- Joint Steering Committee (JSC), 2008. *RDA: Resource Description and Access: Full draft of RDA*. [online] Available at: <http://www.rda-jsc.org/rdafulldraft.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2009a. *MARC 21 Bibliographic: 336 – Content Type (R)*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd336.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2009b. *MARC 21 Bibliographic: 337 – Media Type (R)*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd337.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2009c. *MARC 21 Bibliographic: 338 – Carrier Type (R)*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd338.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2011. *MARC 21 Bibliographic: 264 – Production, Publication, Distribution, Manufacture, and Copyright Notice (R)*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/marc/bibliographic/bd264.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2012. *The Library of Congress Announces Modeling Initiative (May 22, 2012)*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/bibframe/news/bibframe-052212.html> [3. 12. 2014].
- Library of Congress, 2014. *MARC Format Overview*. [online] Available at: <http://www.loc.gov/marc/status.html> [3. 12. 2014].
- OCLC, 2013. *OCLC RDA Policy Statement*. [online] Available at: <http://www.oclc.org/rda/new-policy.en.html> [3. 12. 2014].
- Report and Recommendations of the U.S. RDA Test Coordinating Committee*, 2011. [pdf] Available at: <http://www.loc.gov/bibliographic-future/rda/source/rdatesting-finalreport-20june2011.pdf> [3. 12. 2014].
- Report of the PCC Post-Implementation Hybrid Bibliographic Records Guidelines Task Group*, 2012. [docx] Available at: <http://www.loc.gov/aba/pcc/rda/RDA%20Task%20groups%20and%20charges/PCC-Hybrid-Bib-Rec-Guidelines-TG-Report.docx> [3. 12. 2014].
- Weihls, J. ed, 1998. *The Principles and Future of AACR: Proceedings of the International Conference on the Principles and Future Development of AACR: Toronto, Ontario, Canada, October 23/25, 1997*. Ottawa: Canadian Library Association, London: Library Association Publishing, Chicago: American Library Association.
- Weitz, J., 2011. Judgment and Imagination: Carrying Cataloging Through Times of Change. In: Sanchez, E. R. ed. *Conversations with Catalogers in the 21st Century*. Santa Barbara, California: Libraries Unlimited. pp. 169–174.

FORMAT COMARC ZA OPIS FOTOGRAFIJ

Branka Kerec

Univerzitetna knjižnica,
Maribor

Kontaktni naslov:
branka.kerec@um.si

Izvleček

V fondih slovenskih knjižnic so tudi fotografije, ki jih lahko popisujemo in vključimo v vzajemni knjižnični katalog COBIB. V primerjavi z drugim knjižničnim gradivom so fotografije kot medij specifične, saj je zanje značilna odsotnost podatkov, ki jih potrebujemo za bibliografski opis. Kljub temu format COMARC omogoča ustrezen popis. Fotografije lahko popisujemo na tri načine.

V prispevku so prikazani vsi trije načini popisa na primerih iz kataloga Univerzitetne knjižnice Maribor (UKM). Prikazane so prednosti, navedenih pa je tudi nekaj slabosti, ki bi jih bilo treba izboljšati in s tem omogočiti boljši priklic fotografij.

Ključne besede

fotografije, bibliografski opis, COBIB, Univerzitetna knjižnica Maribor

Abstract

The holdings of Slovenian libraries also include photographs, which can be catalogued and included in the COBIB shared bibliographic database. Photographs as a medium are very specific compared to other types of library material, as one of their characteristics is that the data required for bibliographic description is missing. However, cataloguing in the COMARC format still enables adequate description. Photographs can be catalogued in three ways.

The article demonstrates all three types of cataloguing based on examples from the catalogue of the Maribor University Library (UKM). It lists the advantages and also points to some disadvantages that should be improved in order to enable a larger retrieval of photographs.

Keywords

photographs, bibliographic description, COBIB, University of Maribor library

UVOD

Fotografsko gradivo v fondih knjižnic je treba razumeti kot del kulturne dediščine, ki jo poleg fondov knjižnic tvorijo še fondi arhivov, muzejev in galerij ter društvene in zasebne zbirke. Glede na usmeritev omenjenih institucij in zasebnikov so kriteriji za izbor in vključitev fotografskega gradiva v fonde različni. Vsem pa je enotno vprašanje, kako in do kakšne mere fotografsko gradivo sistematično popisati in dokumentirati, in to z namenom, da je informacija o vsebini in lokaciji fotografskega gradiva dostopna tisti populaciji, ki želi to gradivo proučevati.

Danes je ogromno fotografij dostopnih na spletu v digitalni obliki, bodisi izvorno digitalnih bodisi digitaliziranih. Nekateri spletni portali pri opisovanju fotografij omogočajo tudi aktivno soudeležbo uporabnika.

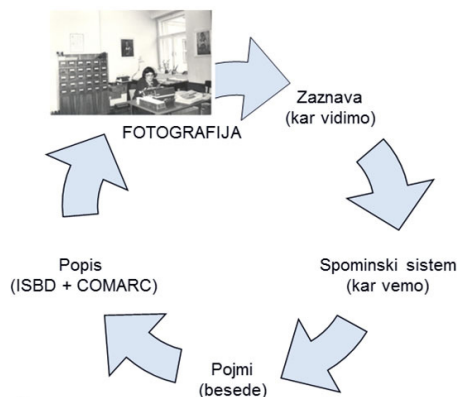
V primerjavi z drugim knjižničnim gradivom so fotografije specifične, kar vpliva na njihovo popisovanje. Za fotografije je značilno, da so na njih zaznani elementi hkrati že sama vsebina. Na fotografijah običajno tudi ni podatkov, ki jih potrebujemo pri popisovanju knjižničnega gradiva nasploh: mnogokrat ni podatkov o času nastanka, o fotografu in naslovu, ravno tako ni kolofona ali kazala vsebine.

Članek je nastal na osnovi predstavitve z naslovom COMARC Format for Bibliographic Description of Photographs na mednarodni konferenci UNIMARC 2014: 4th UNIMARC Users' Group Meeting. Maribor, 14. maj 2014.

Vendar je izrazna moč fotografij izredno široka in vezana na neki širši kontekst, v knjižnici pa je uporabnost fotografij zelo široka, zorni koti proučevanja pa zelo različni.

FOTOGRAFIJE IN KATALOG

Pri opisovanju fotografij moramo vizualne podatke pretvoriti v besedilni opis. Ko gledamo neko fotografijo, videne realitete najprej zaznamo z vizualnimi receptorji. Zaznave vgradimo v naš spominski sistem ali jih povežemo s tem, kar o neki entiteti že vemo, nato jih pretvorimo v besede. Za ponazoritev naj opišem primer spodnje črno-bele fotografije (slika 1). Vemo, da je omarica v ozadju fotografije listkovni knjižnični katalog; ker to vemo, omarico torej prepoznamo kot listkovni knjižnični katalog in jo tako tudi poimenujemo.

Slika 1: Proces od zaznave videnega do popisa videlih realitet (Vir: Kerec, 2009)

Fotografije moramo popisati tako, da njihov bibliografski opis uporabniku omogoči ustrezen priklic. Popis v katalogu nam mora omogočiti:

- da fotografijo kot bibliografski vir najdemo (angl. *to find*),
- da fotografijo identificiramo (angl. *to identify*),
- da izberemo ustrezno fotografijo (angl. *to select*) in
- da pridobimo informacijo, kako lahko do fotografije dostopamo (angl. *to acquire or obtain access*).
- Zelo dobro pa je tudi, da nam katalog omogoča dodatno brskanje oz. raziskovanje med drugimi bibliografskimi viri in da nas vodi do podobnih ali sorodnih virov tudi širše (angl. *to navigate within a catalogue and beyond*).

Bibliografski zapis za fotografije naj torej omogoča glavne funkcionalnosti, ki so opredeljene tudi v Izjavi o mednarodnih katalogizacijskih načelih (The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), 2009).

Popisovanje fotografij v slovenskem vzajemnem katalogu COBIB

V slovenskem vzajemnem knjižničnem katalogu popisujemo fotografije tako kot drugo knjižnično gradivo: upoštevamo mednarodne standarde ISBD in podatke o fotografiji vnesemo v format COMARC. Na podlagi veljavnih pravil lahko fotografije popišemo na enega od naslednjih treh načinov:

1. Fotografije popišemo posamično, torej vsako fotografijo samostojno. Tako dobimo za eno fotografijo en bibliografski zapis. Običajno je takšen način popisovanja primeren predvsem za vsebinsko bogate in z domoznanskega vidika pomembne vsebine.
2. Drugi način popisa je, da več posamičnih fotografij združimo v celoto in jih popišemo skupaj v en bibliografski zapis. Običajno smo te fotografije prejeli neurejeno in ločeno ter bi jih lahko popisali tudi samostojno oz. posamično. Fotografije popišemo na tak način predvsem takrat, kadar bi večjo količino podobnih fotografij popisovali posamično na enak ali zelo podoben način. Ker se podatki za vnos ne razlikujejo bistveno, bi tako dobili več zelo podobnih ali celo enakih bibliografskih zapisov.
3. Tretji način popisovanja pa je, da več fotografij popišemo skupaj tako, kot so bile prvotno shranjene v fotografskem albumu. S tem ohranjamo princip provenience. Zanj se odločimo takrat, kadar gre za večje količine fotografij, pri katerih lahko imamo pomanjkljive podatke o vsebini, ali takrat, ko so za našo fotografsko zbirko posamične fotografije manj pomembne, pomembne pa so kot celota (slika 2).

id. No.	Author	Title	Type of material	Lang.	Year	Loan status	E-access
1	Modrjak, Dragiła	Ada Thuma [Slikovno gradivo]	iz fotografij	slv	1950	available - reading room	
2		Balada o golen možu [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1953	available - reading room	
3		Beneški trgovec [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1953	available - reading room	
4	Žžek, Simona	Breaking borders calendar 2009 [Slikovno gradivo]	iz graphics	eng	2008	available - reading room	
5	Japej, Mirko, 1896-1973	Či zoveš hrušča [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1955	available - reading room	
6	Japej, Mirko, 1896-1973	Dobri človek iz Sečana [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1964	available - reading room	
7	Modrjak, Dragiła	Dopodek v mestu Gogi [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1965	available - reading room	
8		[Fran Žžek [Slikovno gradivo] album	iz fotografij	slv	1938	available - reading room	
9		[Fran Žžek [Slikovno gradivo] portreti iz zapuščine]	iz artificial collection	slv	1935	available - reading room	
10		[Fran Žžek [Slikovno gradivo] portreti]	iz artificial collection	slv	1950	available - reading room	
11		[Fran Žžek v Mestnem gledališču na Ptaju [Slikovno gradivo] album časopisnih izročil]	iz graphics	slv	2000	available - reading room	
12	Modrjak, Dragiła	Goli kraj [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1965	available - reading room	
13	Japej, Mirko, 1896-1973	Gospod Puntla in njegov Hlapec: Matti [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1955	available - reading room	
14	Modrjak, Dragiła	Hamlet [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1966	available - reading room	
15	Japej, Mirko, 1896-1973	Mati Korajža in njeni otroci [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1961	available - reading room	
16	Japej, Mirko, 1896-1973	Običajno stanje [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1955	available - reading room	
17	Japej, Mirko, 1896-1973	Otroci apokalipse [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1962	available - reading room	
18	Japej, Mirko, 1896-1973	Plakir [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1950	available - reading room	
19	Modrjak, Dragiła	Prstanček [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1966	available - reading room	
20	Japej, Mirko, 1896-1973	Romeo in Julija [Slikovno gradivo]	iz artificial collection	slv	1951	available - reading room	

Slika 2: Trije načini popisa fotografij – popis posamične fotografije, albuma in umetno tvorjene zbirke, izpis iz COBISS/OPAC-a (Vir: COBISS.SI – Virtualna knjižnica Slovenije, vzajemna baza podatkov COBIB.SI, 2014)

Posebnosti pri popisovanju

Natančnejši pregled vseh treh načinov popisovanja prikaže nekaj razlik pri vnosu. Način popisa izbere katalogizator, tako da je odločitev subjektivna. Z vidika vzajemnega kataloga omogoča način izbire popisovanja časovni in posledično kadrovske prihranek, kar pa se lahko zdi tako le na prvi pogled, saj se v določeni časovni distanci lahko izkaže ravno nasprotno. Različni načini popisovanja tudi ne zagotavljajo konsistentnosti bibliografskih zapisov v katalogu. Hkrati bi lahko bila ista fotografija bibliografsko obdelana tudi na dva načina, kar je v praksi pri fotografijah sicer zelo malo verjetno, a kljub temu možno.

Primer bibliografskega zapisa za posamično fotografijo (COBISS.SI-ID 58485249)

Izbrano fotografijo smo samostojno popisali v maski vnosa za neknjižno gradivo (maska N). Gre za črno-belo portretno fotografijo Ade Thuma, ki jo je fotografiral mariborski fotograf Dragiša Modrinjak. Operna pevka Ada Thuma je bila članica zasedbe Slovenskega narodnega gledališča v Mariboru vse od leta 1947. Fotografija ima torej fotografa oz. avtorja in naslov ter je z vidika domoznanske zbirke gledaliških fotografij za Univerzitetno knjižnico Maribor pomembna z več zornih kotov. Da gre za posamično fotografijo, je vidno tako v bibliografskem zapisu v bloku podatkov o fizičnem opisu (kjer je navedeno "1 fotografija") kot tudi pri podatkih o zalogi, kjer sta navedeni ena signatura in ena inventarna številka.

Primer bibliografskega zapisa za umetno tvorjeno zbirko fotografij (COBISS.SI-ID 66339585)

Pri drugem načinu popisa fotografij smo se odločili, da več sorodnih fotografij povežemo v celoto. Fotografije smo združili v t. i. umetni zbirki in jih tudi popisali v maski vnosa za zbirne zapise (maska Z). Fotografije je knjižnica prejela v neurejenem stanju, kot je prikazano na spodnji sliki (slika 3).

Slika 3: Prejete posamične fotografije z različnimi vsebinami, ki niso urejene po nobenih kriterijih (Vir: Arhiv UKM, 2014)

Med prejetimi fotografijami je bilo sedem črno-belih fotografij iz predstave Hamlet, ki je bila uprizorjena v Slovenskem narodnem gledališču Maribor v sezoni 1966/67. Te fotografije smo izločili, čeprav na njih nismo identificirali vseh igralcev.

Ker imajo fotografije več skupnih elementov, kot so fotograf (Dragiša Modrinjak), naslov (Hamlet), leto nastanka (1966 ali 1967) in velikost (vse fotografije so dimenzij 24 x 32 cm), smo jih umetno združili v en bibliografski zapis. Tudi te fotografije so pomembne z domoznanskega vidika, ne samo po vsebini, avtorju in kraju, temveč tudi po provenienci. Univerzitetna knjižnica Maribor jih je prejela v zapuščini Frana Žižka, slovenskega dramaturga in režiserja ter gledališkega in filmskega ustvarjalca. Fran Žižek je kot rojen Mariborčan dolga leta umetniško deloval v Slovenskem narodnem gledališču Maribor.

Da gre za več fotografij, tudi v tem bibliografskem zapisu vidimo iz fizičnega popisa ("7 fotografij"), ravno tako pa tudi iz podatkov o zalogi (kjer ima vseh sedem enot isto signaturo, vsaka enota pa svojo inventarno številko).

Primer bibliografskega zapisa za album fotografij (COBISS.SI-ID 66260993)

Tretji način popisa, ki ga v COBIB-u omogoča format COMARC, je popis več fotografij skupaj in tako, kot so bile prvotno shranjene. S tem želimo ohraniti izvorno urejen in hranjen vrstni red. Običajno prejmemo fotografije že v albumu. Fotografije so v njem razvrščene tako, kot jih je z nekim namenom uredil njihov lastnik. V izbranem primeru smo popisali album iz zapuščine Frana Žižka s 162-imi fotografijami (slika 4).

ID=66260993 LN=0000499308 N V3 17.12.2010 UKM:GABRIJELA Updated: 12.01.2011 UKM:BRANKA Copied: 0 COBISS3: 30.12.2010 UKM:BRANKA KAT2

001 an - nov zapis bk - dvodimenzionalno slikovno gradivo cm - monografska publikacija d0 - ni hierarhičnega odnosa 7ba - latinica

100 bf - publikacija z negotovim letom izida c1938 ek - odrasli, zahtevno (neleposlovje) hslv - slovenski lba - latinica d1970

1010 aslv - slovenski

102 asvn - Slovenija

116 af - fotoodtis bi - papir db - črno-belo

2001 a[Fran Žižek bSlikovno gradivo eAlbum fotografij]

210 a[S. l. cs. n. d1938-1970]

215 a1 album (162 fotogr.) cč-b d29 x 27 cm

300 aAlbum vsebuje dokumentarne fotografije gledaliških uprizoritev

300 aNa fotografijah dramski igralci Babič, Vějšak, Samec, Kostanjevec, Remec, režiser Fran Žižek in drugi

32711 Olz vsebine: aŽižek v uredništvu Borbe l. 1938 aOtroška tragedija aMatiček se ženi aLepa Vida aDetektiv Megla aSirote aKdo je kriv? aBurka o jezičnem dohtarju aVzgojitelj Lanovec aDeseti brat aKraj Edip aStrast pod brestu aKreature aBeneški trojčki aNavarna igra aV mraku aMartin Krpan aEmilija Galotti aMiklova Zala aOtroci Apokalipse aDobri človek iz Sečujana aGospod Puntila aDvajset let pozneje aHamlet

60011 aŽižek bFran f1914-2008 wZapuščine

6061 aSlovensko gledališče xGodovina wFotografije

6100 adramski igralci adramske igralka arežiserji aPtujsko gledališče

675 c792(497.4) - Slovensko gledališče a7 s7

996 2 dZDTISa9115Žižek F. Album f221005984 gokf nv ovoju 162 fotogr. c02101217 p4 rzapuščina Žižek, Fran vc ZŽZKF 6793301

Slika 4: Popis 162 fotografij v albumu, izpis iz delovnega okolja COBISS3/Katalogizacija (Vir: UKM, 2014)

Pri popisovanju albuma popisujemo fotografije kot celoto in so natančnejši podatki za posamične fotografije lahko pomanjkljivi. Čeprav je možnost takšne rešitve primerna ravno ali predvsem za fotografije, ki za knjižnico vsebinsko niso tako zelo pomembne ali imajo pomanjkljive podatke, pa se lahko po drugi strani določeni podatki o posamični fotografiji tudi izgubijo. Bibliografski zapis za album smo tako kot v prvem primeru popisa posamične fotografije tvorili v maski vnosa za neknjižno gradivo (maska N). Za koliko fotografij gre, je razvidno iz fizičnega opisa ("1 album (162 fotografij)"), v podatkih o zalogi pa je viden le album kot celota.

Podobno kot v prvem primeru ima enota le eno signaturo in eno inventarno številko. Pri inventarizaciji na tak način nastopi nekonsistentnost v primerjavi s popisom v umetno tvorjeni zbirki, v primeru poenotenja in inventarizacije vsake posamične fotografije pa bi morali tvoriti 162 polj o zalogi.

Vsebina fotografij

V bibliografskem popisu strukturiramo v format COMARC vse podatke o tej fotografiji tako na nivoju opisne kot vsebinske katalogizacije. Ker je izpovedna moč samih fotografij izredno močna in njena vsebina namenjena zelo široki uporabi, je zaželeno, da vsebinski opis pove čim več o zaznanih realitetah na fotografijah. Ker sta pogled na fotografijo in videnje vizualnih vsebin med osebami različna glede na številne dejavnike (Kerec, 2008), je zelo dobrodošla možnost povezave fotografije v digitalni obliki z bibliografskim zapisom. To storimo v delovnem okolju z dodajanjem multimedijske vsebine in povezavo ustrezno poimenujemo. Tako ima uporabnik v COBISS/OPAC-u možnost, da si fotografijo v digitalizirani obliki tudi ogleda neposredno z dostopom iz kataloga. To stori s klikom na poimenovano priponko, ki je na dnu bibliografskega zapisa (glej primer bibliografskega zapisa za fotografijo Ade Thuma COBISS.SI-ID 58485249).

Prednosti in pomanjkljivosti

Možnost, da lahko katalogizator skladno s poslanstvom svoje knjižnice in strokovnimi kriteriji izgradnje fotografske zbirke izbere enega izmed zgoraj opisanih načinov popisovanja glede na vsebino fotografij, predstavlja bistveno prednost pri obdelavi. Katalogizatorju je tako omogočena vsebinska presoja, ki pospeši ali raziskovalno poglobi sam postopek dela.

Poleg tega format COMARC omogoča tudi popis tistih podatkov, ki sicer niso predmet samega standarda za popis knjižničnega gradiva ISBD(NBM) (1997), so pa lahko za popisovanje fotografskega gradiva izredno pomembni.

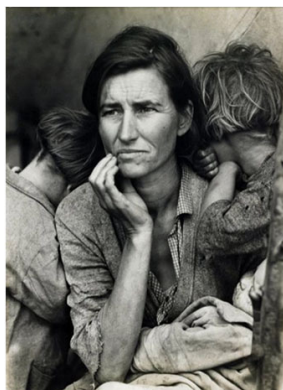
Ti podatki so vključeni v popis po drugih standardih, npr. po standardu za popisovanje arhivskega gradiva ISAD(G) (2000). Podatke, kot so historiat in prevzem gradiva, posebnosti izvoda ipd., ki so z vidika ustreznega trajnega arhiviranja bistveni, lahko v formatu COMARC vključimo na nivoju lokacijskih podatkov posamičnega primerka.

Popisovanje fotografij na opisane načine ima tudi nekaj pomanjkljivosti.

Ena izmed pomanjkljivosti je, da kodirani podatki v podpolju 116a ne omogočajo natančnejše definicije vrste gradiva za fotografije. Natančnejši način kodiranja je sicer omogočen za nekatere druge vrste gradiva, npr. za razglednice. V podpolju 116g lahko izberemo kodo za razglednico, medtem ko kode za fotografijo ne moremo izbrati. Posledično je temu primeren tudi izpis v COBISS/OPAC-u: medtem ko je izpis ustrezen za razglednico, pa se podatek o fotografiji na osnovi kode v podpolju 116a glede na zgoraj predstavljene primere popisovanja ne izpiše vedno ustrezno. Tako kodirani podatki pri pregledovanju kataloga uporabniku namreč ne omogočajo takojšnje informacije o tem, ali gre za eno fotografijo ali je teh več, saj kodirani podatki ne omogočajo uporabe ednine ali množine. Tako je na prvem nivoju dobljenih rezultatov iskanja uporabljen izraz "fotografija", in sicer tako pri bibliografskem zapisu fotografije Ade Thuma kot tudi pri bibliografskem zapisu albuma s 162-imi fotografijami. Pri umetno tvorjeni zbirki pa se podatek, da gre za fotografije, popolnoma izgubi. Uporabnik dobi le informacijo, da je sedem fotografij iz predstave Hamlet po vrsti gradiva "umetna zbirka"; natančnejši podatek, da gre za fotografije, pa omogoči šele vpogled v sam bibliografski zapis.

Čeprav je pripenjanje multimedijske vsebine oz. digitalizirane fotografije k bibliografskemu zapisu dobrodošlo, je pomanjkljivost slovenskega vzajemnega kataloga tudi, da popisovanje fotografij ne omogoča aktivnega sodelovanja uporabnikov. Gre za to, da bi vsebinske oznake lahko obogatili uporabniki. Sodelovalni način omogočajo številni spletni portali, npr. Flickr (<https://www.flickr.com/>). V Sloveniji je sodelovalni način uporabnikov od leta 2013 omogočen tudi na regijskem portalu Kamra (<http://www.kamra.si/>). Zakaj torej ne bi tega ponujal tudi COBIB?

Uporabniki lahko z dodajanjem svojih oznak izredno obogatijo informacije in naše vedenje o fotografijah ter tako dopolnijo njihovo izrazno moč (slika 5).

Dorothea Lange

Migrant Mother, Nipomo, California, 1936

gelatin silver print; 13 5/16 x 10 5/16 in. (33.81 x 26.19 cm) (image) 13 7/8 x 11 in. (35.24 x 27.94 cm) (mount)

The Alfred and Ingrid Lenz Harrison Fund, 92.136

Minneapolis Institute of Arts

Tags for this work:

1936, 20th century, Beautiful Despair, Dorthea Lange, FSA, Female photographers, Florence Owens THompson, Hardship, Iconic image, Mother, New Deal, Nipomo, Nipomo, California, Okie, Okies, Oklahoma, Portrait, Poverty, San Francisco News, The Great Depression, The Migrant Mother, Thoughts of a worried mother, Women, Worry, america, american, appalachia, armoede, baby, black, black and white, black&white, brave, children, children, classic, concern, concerned, contrast, depression, destitute, dirt, dirty, dorothea, dorothea lange, dust bowl, dustbowl, face, family, famous photograph, fear of the future, female, foto, gray, great depression, grime, gritty, hair, hand, hands, hard life, hardscrabble, heroic, hunger, hungry, iconic, iconic photography, immigrant, immigrants, infant, john steinbeck, journalistic, lange, looking forward, migrant, migrant mother, migrant worker, migrant workers, migrants, moeder, mom, mother and child, mother and children, mouth, photo, photograph, photography, plaid, poor, posed, refugee, resignation, sad, seppia, social documentery, steinbeck, thirsty, toddler, vrouw, welfare, white, woman, woman and children, worried, wpa, wrinkled brow, zwart-wit

J. Steinbeck: Grapes of Wrath (1939)

Slika 5: Fotografija in vsebinske oznake k bibliografskemu zapisu, ki so jih na portalu Flickr dodali uporabniki (Vir: Flickr, 2014)

Slika 5 znane fotografije Dorothee Lange kaže ravno to, kako lahko uporabniki dopolnijo podatke in tako omogočijo širšo navezavo na druga dela. Na desni strani ob fotografiji vidimo najprej bibliografski opis za to fotografijo, ki ga je tvoril popisovalec, pod njim pa izbor oznak, ki so jih dodajali uporabniki; med njimi je tudi oznaka "john steinbeck". Ob tej oznaki se nam porodi vprašanje, kako je pisatelj John Steinbeck s to fotografijo povezan. Neposredne povezave res ni, obstaja pa posredna povezava: John Steinbeck je namreč leta 1939 v svojem romanu Sadovi jeze (Grozdi jeze; The Grapes of Wrath) opisoval življenje ameriških migrantov, propadlih malih kmetov v času gospodarske krize v Ameriki v letih 1929 in 1930, ko so se selili za delom in iskali kakršno koli zaposlitev za golo preživetje. Fotografinja Dorothea Lange je kar nekaj časa preživela z migranti in se selila z njimi. Pri tem je nastala njena znana serija črno-belih fotografij iz življenja migrantov. Prav to, navezava na druga dela tudi širše, zunaj kataloga, pa je tudi zadnje načelo v že omenjeni Izjavi o mednarodnih katalogizacijskih načelih (IFLA, 2009). Zato bi bilo smiselno kot aktivne akterje pri popisovanju vključiti tudi uporabnike.

ZAKLJUČEK

Popisovanje fotografij v formatu COMARC omogoča vključitev podatkov, ki so lahko pomembni tako za uporabnika kot za knjižnice. Sama možnost izbire, na kakšen način bo katalogizator popisal fotografije, popisovalcu omogoča upoštevanje vsebinskih kriterijev izgradnje zbirke, ki je skladna s poslanstvom knjižnice. Ker uporabniki že dolgo niso več lokalno vezani na fizični prostor knjižnice, je dodana vrednost povezave bibliografskega zapisa z digitalizirano fotografijo prav gotovo koristna možnost, ki jo je vredno uporabljati in ki pomeni obogatitev zgolj bibliografskih podatkov. Razvoj možnosti, da bi vsebinske attribute dopolnjevali tudi uporabniki, bi prinesel še dodatno obogatitev in vsebinsko popestritev.

Reference

- COBISS.SI Virtualna knjižnica Slovenije: vzajemna baza podatkov COBIB.SI*, 2014. [online] Dostopno na: <http://www.cobiss.si/scripts/cobiss?command=CONNECT&base=COBIB> [14.11.2014].
- ISAD(G): general international standard archival description*, 2000. [pdf] 2nd ed. Ottawa: International Council on Archives. Dostopno na: [http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD\(G\).pdf](http://www.icacds.org.uk/eng/ISAD(G).pdf) [14. 11. 2014].
- ISBD(NBM): mednarodni standardni bibliografski opis neknjižnega gradiva*, 1997. Predelana izd. Ljubljana: Narodna in univerzitetna knjižnica.
- Kerec, B., 2008. *Bibliografski opis fotografij: oblikovanje naslova in vsebinskega opisa*. Magistrsko delo. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo.
- Kerec, B., 2009. *Človekove zaznave in njihov pomen za predstavitev fotografij v zbirkah : predavanje za študente 3. letnika na dodiplomskem študiju v okviru predmeta Organizacija informacijskih zbirk*. Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Filozofska fakulteta, Univerza v Ljubljani, 9. marec 2009.
- The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA), 2009. *Statement of international cataloging principles*. [online] (Last update: 11 November 2012) Dostopno na: <http://www.ifla.org/publications/statement-of-international-cataloguing-principles> [14. 11. 2014].
- Yahoo, 2014. *Flickr*. [online] Dostopno na: <https://www.flickr.com/> [14. 11. 2014].

SVET NA NOVI PRELOMNICI – ZABELEŽKE OB BRANJU KNJIG CAPITAL IN THE TWENTY-FIRST CENTURY THOMASA PIKETTYJA, THE ENTREPRENEURIAL STATE MARIANE MAZZUCATO IN KARL MARX: A NINETEENTH-CENTURY LIFE JONATHANA SPERBERJA

Kakšna je dinamika akumulacije in distribucije kapitala? Vprašanja o dolgoročnem razvoju neenakosti, koncentraciji bogastva in možnostih gospodarske rasti so v središču politične ekonomije. Vendar je do zadovoljivih odgovorov težko priti brez ustreznih podatkov in jasnih vodilnih teorij. Thomas Piketty (2014) v *Kapitalu v enaindvajsetem stoletju* analizira edinstveno zbirko podatkov iz dvajsetih držav, ki segajo do 18. stoletja, da bi odkril ključne gospodarske in družbene vzorce. Njegove ugotovitve bodo preoblikovale razpravo in določile agendo za naslednjo generacijo idej o bogastvu in neenakosti.

Gospodarska rast in razširjanje znanja omogočata, da se izognemo neenakostim v apokaliptičnem obsegu, ki jih je predvidel Karl Marx (Sperber, 2013). Vendar nismo spremenili globokih struktur kapitala in neenakosti v taki meri, kot smo si mislili v optimističnih desetletjih po 2. svetovni vojni. Glavno gonilo neenakosti – težnja, da bi donosi kapitala presegli stopnjo gospodarske rasti – danes grozi, da bo ustvarilo ekstremne neenakosti, ki bi povzročile nezadovoljstvo in spodkopale demokratične vrednote. Gospodarska gibanja so naša odgovornost in ne dejanja Boga. Politična akcija je zmanjšala nevarne neenakosti v preteklosti in to lahko stori še enkrat.

Delo *Kapital v enaindvajsetem stoletju* spreminja naše razumevanje gospodarske zgodovine in nas uči, kako bi bilo treba ravnati danes.

Glavna vprašanja, na katera Piketty v tej knjigi odgovorja, so:

- Ali akumulacija zasebnega kapitala neizogibno vodi do koncentracije bogastva v majhnem številu rok, kot je bil prepričan Karl Marx v 19. stoletju?
- Ali ravnotežje sil rasti, konkurence in tehnološkega razvoja pelje k zmanjšanju neenakosti in harmoniji med družbenimi razredi, kot je mislil Simon Kuznets v 20. stoletju?
- Kaj pravzaprav vemo o tem, kako sta se dobiček in bogastvo razvijala od 18. stoletja naprej in kaj se lahko naučimo na osnovi znanja, ki ga imamo v 21. stoletju?

Distribucija bogastva je vprašanje, o katerem danes potekajo številne razprave, bila pa je tudi že eno izmed ključnih vprašanj klasične politične ekonomije v Angliji in Franciji v poznem 18. in zgodnjem 19. stoletju.

Konec 18. stoletja sta se pojavila dva preroka pogube. Po Thomasu Malthusu, angleškem demografu, je preoblastenost glavna grožnja. Na Malthusa je vplival predvsem Arthur Young, angleški agronom, ki je pisal o množični revščini v Franciji kot vzroku francoske revolucije leta 1789.

O mračnih in apokaliptičnih posledicah nepravilne distribucije bogastva in razredne strukture družbe sta bila v 19. stoletju prepričana David Ricardo in Karl Marx. Po Ricardu si bodo največji delež bogastva (proizvodnje in dobička) prilastili zemljiški posestniki, po Marxu pa industrijski kapitalisti. Ricardo je videl rešitev v progresivnem obdavčenju zemljiške rente. Leta 1867, natanko 100 let po objavi Ricardovega dela *Načelo pomanjkanja*, je Marx objavil 1. zvezek *Kapitala* o dinamiki industrijskega kapitalizma. Beda industrijskega proletariata, ki so jo plastično opisali predvsem Charles Dickens v *Davidu Copperfeldu*, Victor Hugo v *Nesrečnikih* in Emile Zola v *Germinalu*, je bila najbolj skrb zbujujoče dejstvo. Leta 1848, na predvečer pomladi narodov, je Marx objavil *Komunistični manifest*, ki se začne s stavkom "Strašilo lazi po Evropi – strašilo komunizma.", konča pa se z napovedjo revolucije, s padcem buržoazije in zmago proletariata. Marx je naslednji dve desetletji pisal *Kapital*, v katerem je podal analizo notranjih strukturnih protislovij kapitalističnega sistema. Osnova Marxove napovedi apokaliptičnega konca kapitalizma je bilo načelo brezmejne akumulacije kapitala in koncentracije bogastva v majhnem številu rok, kar neizogibno pelje k povezovanju delavcev v organiziranem družbenem revoltu in k neusmiljenemu medsebojnemu spopadu kapitalistov v obliki meddržavnih vojn, v katerih so navadni ljudje le topovska hrana. Stabilen socialno-ekonomski in politični ekvilibrij v kapitalizmu preprosto ni mogoč!

Toda v zadnji tretjini 19. stoletja so plače delavcev in kupna moč povsod začele naraščati in situacija se je bistveno spremenila, kljub socialni neenakosti, ki je naraščala do 1. svetovne vojne. Nerazvita Rusija je krenila

po poti družbene revolucije, čeprav se je tam industrijska revolucija komaj začela, najrazvitejše države Evrope pa po poti socialne demokracije.

Marx ni upošteval tehnološkega razvoja in rasti produktivnosti kot sil, ki do neke mere predstavljajo protiutež procesu akumulacije in koncentracije zasebnega kapitala in bogastva. Za izboljšavo napovedi so mu manjkali statistični podatki. Sam najbrž ni bil zadovoljen s svojimi revolucionarnimi sklepi iz leta 1848, ki jih je napisal, preden se je lotil raziskav, s katerimi bi jih upravičil. Ekonomska teorija terja številne podatke iz zgodovinskih virov, ki jih takrat še ni bilo, Marx pa ni izkoristil niti vseh možnosti, ki so mu bile na voljo. Prav tako tudi ni posvetil dovolj pozornosti politični in ekonomski organizaciji družbe z ukinjenim zasebnim kapitalom. Tragične posledice totalitarnih eksperimentov v državah, kjer je zasebni kapital bil ukinjen, pa nazorno pričajo o tem. Kljub temu je Marxova analiza industrijskega kapitalizma relevantna v več pogledih, in sicer glede koncentracije kapitala in bogastva, brezmejne akumulacije, ki velja tudi za 21. stoletje in je bolj zaskrbljujoča kakor Ricardovo načelo pomanjkanja. Če je stopnja rasti produktivnosti razmeroma nizka, narašča pomen akumulacije bogastva; to vpliva na destabilizacijo družbe. Nizka rast ne more biti protiutež brezmejni akumulaciji. Vendar posledice niso apokaliptične, kot je napovedal Marx. Akumulacija se konča na določeni ravni, ki je sicer lahko zelo visoka; na destabilizacijo družbe pa ima velik vpliv. Zelo visoka raven zasebnega bogastva, ki so ga v osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja dosegle razvite in bogate evropske države ter Japonska, potrjuje Marxovo teorijo.

Na podlagi ekonomske konjunktore v zlatem obdobju od 1945 do 1975 je Simon Kuznets nasproti Marxovi pesimistični teoriji postavil svojo optimistično teorijo, po kateri neenakost samodejno zmanjšuje napredne faze kapitalističnega razvoja ne glede na izbiro ekonomske politike in druge razlike med državami, dokler se le-ta naposled ne stabilizira na ekonomsko, politično in moralno sprejemljivem nivoju. Dejansko je to bila teorija čudežnih tridesetih let po 2. svetovni vojni. Filozofijo Simona Kuzneta v povzeti obliki predstavlja naslednji stavek: "Rast je naraščajoča plima, ki dviguje vse čolne." Vse spremenljivke – proizvodnja, dohodki, dobički, plače, kapital, cene – se razvijajo z istim tempom, tako da ima od rasti vsaka socialna skupina približno enako mero koristi brez večjih odstopanj od pravila. Kuznetsovo stališče je bilo diametralno nasprotno Ricardovi in Marxovi teoriji o spirali neenakosti in njuni pesimistični napovedi.

Teorija Simona Kuzneta je bila dejansko prva teorija, ki je temeljila na znanstvenem statističnem aparatu, saj so prvi zgodovinski statistični podatki o distribuciji dobička postali dosegljivi leta 1953 prav v Kuznetsovi monumen-

talni knjigi, ki je vsebovala tovrstne statistične podatke za obdobje od 1913 do 1948 v ZDA. Takšni podatki avtorjem v 19. stoletju niso bili na voljo. Današnji statistični podatki omogočajo meritve skupnega dohodka držav. Te informacije so postale dosegljive, ko so številne države sprejele progresivni davek na dohodek. Kuznets je ugotovil zmanjšanje dohodkovne neenakosti v ZDA v obdobju od 1913 do 1948; napovedal je dobro novico: socialno neenakost je mogoče zmanjšati. Rojena je bila Kuznetsova krivulja. Neenakost narašča v zgodnji fazi industrializacije, saj je le manjšina kapitalistov pripravljena koristiti novo bogastvo, ki ga prinaša industrializacija. Kasneje, v napredni fazi razvoja, se neenakost samodejno zmanjšuje in vedno večji del prebivalstva je deležen sadov gospodarske rasti. Med hladno vojno je bila Kuznetsova teorija tudi prava propagandno-politična bomba, katere namen je bil obdržati nerazvite države Afrike, Azije in Južne Amerike znotraj interesne sfere svobodnega sveta na zahodu nasproti ZSSR in drugim državam vzhodnega bloka. Kuznetsova teorija je bila ideološko enostransko obarvana, njeni empirični temelji pa zelo šibki. Zmanjšanje dohodkovne neenakosti v obdobju od 1914 do 1945 je bilo posledica predvsem 1. in 2. svetovne vojne, ko je veliko ljudi izgubilo svoje bogastvo in premoženje, in ne mirnega procesa intersektorske mobilnosti, ki ga opisuje Kuznets. Od leta 1970 naprej je dohodkovna neenakost v bogatih državah znatno narasla, posebej v ZDA.

Ekonomisti 19. stoletja zaslužijo priznanje za postavljanje vprašanja distribucije bogastva v središče pozornosti ekonomskih analiz ne glede na to, da njihovi odgovori niso bili zadovoljujoči. Ni razlogov za prepričanje, da rast samodejno prinaša ravnovesje. Zaradi Kuznetsovih optimističnih zaključkov so ekonomisti predolgo zanemarjali vprašanje distribucije bogastva; preusmerili so se na razvoj matematičnih modelov, ki temeljijo na reprezentativnih vzorcih. Neenakost pa je nato spet postala osrednje vprašanje politične ekonomije.

Ekonomskega determinizma v zvezi z neenakostjo bogastva in dohodka ni. Zgodovina distribucije bogastva je bila in ostaja v prvi vrsti politično vprašanje, ki se ne more zreducirati le na čiste ekonomske mehanizme. Zmanjšana neenakost v večini razvitih držav od leta 1910 do leta 1950 je bila posledica vojn in politik, ki so bile sprejete pri spoprijemanju s šoki zaradi teh vojn. Rast neenakosti po letu 1980 je posledica političnih sprememb ter zlasti davčnih in finančnih ter tudi inovacijskih politik. Slednje pa so praviloma v pristojnosti držav.

Na dinamiko distribucije bogastva vplivajo močni mehanizmi, ki delujejo izmenično v smeri konvergence in divergence. Naravnega in spontanega procesa za preprečevanje sil neenakosti in destabilizacije ni. Glavne sile konvergence, ki zmanjšujejo neenakost, so znanje in

spretnosti ter naložbe v izobraževanje. Zakon ponudbe in povpraševanja ter tudi mobilnost kapitala in delovne sile, ki je različica omenjenega zakona, deluje v smeri konvergence, vendar je vpliv tega zakona manjši od vpliva znanja in spretnosti, posledice pa so pogosto ambivalentne. Znanje in spretnosti so ključnega pomena tako za rast produktivnosti kot za zmanjšanje neenakosti znotraj držav in med državami. Proces tehnološke konvergence med razvitimi in nerazvitimi državami omogoča odprte meje za trgovino, v bistvu pa gre za proces širjenja in izmenjave znanja, ki je predvsem javno dobro, šele potem tudi tržni mehanizem. Proizvodne tehnologije terjajo od delovne sile več znanja in nove veščine, tako da delež dela v dohodku raste, delež kapitala pa upada – gre za t. i. hipotezo rasti človeškega kapitala. Razvoj tehnologije pelje samodejno k prevladi človeškega kapitala nad finančnim kapitalom in nepremičninami, sposobnih menedžerjev nad delničarji in sposobnosti nad nepotizmom. Neenakost postaja bolj meritokratična in manj statična (ne nujno manjša). Ekonomska racionalnost deluje na razvoj demokratične racionalnosti.

V članku *Priloga h kritiki tehnološkega determinizma in globalizma* (Šercar, 2001) podajam model profesionalne družbe, ki je organizirana hierarhično po vertikali in ne razredno po horizontali. Poklic lahko opredelimo kot skupino posameznikov, katere člani uporabljajo in razvijajo podobno znanje, spretnosti in kompetence z določeno organizacijsko vrednostjo, ki je tržno prenosljiva (Hövels, 2004). V profesionalni družbi naj bi tudi kapitalisti predstavljali poseben poklic, ki izpolnjuje splošna merila za poklice.

Naslednja hipoteza se nanaša na zamenjavo razrednega boja z generacijskim spopadom. Po tej hipotezi narašča neenakost predvsem med mladimi in starimi. Ljudje akumulirajo bogastvo, ko so mladi, z namenom, da si zagotovijo udobno starost. Razvoj medicine skupaj z izboljševanjem življenjskih pogojev je popolnoma preoblikoval bistvo kapitala.

Po Pikettyju sta obe hipotezi varljivi – vpliv teh sprememb je manjši, kot si mislimo. Dokazov, da delež dela v nacionalnem dohodku raste, ni. Finančni kapital je nepogrešljiv vir tako v 21. stoletju, kot je bil v 18. in 19. stoletju, tako danes kot tudi v preteklosti. Neenakost med starostnimi skupinami danes je enaka kot v preteklosti.

Glavne sile v prid večje enakosti so znanje in spretnosti. Zaradi pomanjkanja ustreznih naložb v izobraževanje in usposabljanje socialne skupine ne morejo imeti enakih koristi od gospodarske rasti. Znanje kot glavna sila konvergence je le delno naravni in spontani dejavnik, saj je odvisno od politike izobraževanja, možnosti usposabljanja in pridobivanja veščin ter dostopa do s tem povezanih institucij.

Najbolj zaskrbljujoče sile divergence so tiste, ki obstajajo, čeprav obstajajo ustrezne naložbe v znanje in sposobnosti in čeprav so podani vsi pogoji za tržno učinkovitost.

Najbolj pomembna sila divergence je povezana s procesom akumulacije kapitala in koncentracije bogastva ob šibki rasti in velikem dobičku od kapitala. Eden od dejavnikov je izrazito ločevanje največjih dobičkarjev od drugih slojev družbe. Prvi proces divergence je močnejši od drugega; na daljši rok nedvomno predstavlja glavno grožnjo enakomerni distribuciji bogastva. Glavna sila divergence je $r > g$; to pomeni, da je dobiček od kapitala (angl. *return*, r) večji od gospodarske rasti (angl. *growth*, g) v daljšem časovnem obdobju.

Knjiga Thomasa Pikettyja je takoj doživela velik odziv. Sprožila je plodno razpravo o tem, ali kapitalizem pelje k rasti neenakosti, kot trdi Piketty, ali k zmanjšanju neenakosti, kot so bili prepričani drugi ekonomisti.

Del neoliberalcev ni navdušen nad Pikettyjevo knjigo. Piketty je preveč pesimističen. Podal je točno diagnozo, vendar brez rešitev; sklepi so v nasprotju s sklepi Nobelovega nagrajenca za področje ekonomije za leto 1993 Roberta Fogla v knjigi *Escape from Hunger and Premature Death, 1700–2100: Europe, America, and the Third World (Cambridge Studies in Population, Economy and Society in Past Time)*. Dohodkovna neenakost je zaželeno. Podatki, ki jih uporablja Piketty, ne dovoljujejo skleпов, do katerih je prišel.

Precej liberalcev pa pozdravlja Pikettyjeva spoznanja. Veliko neenakosti med delovno silo povzročata delničarstvo in lastništvo nad kapitalom; pravilna pot je demokratična pravica, da tudi delavci postanejo kapitalisti. Piketty to možnost kot rešitev neenakosti ocenjuje na 1–1,5 % do konca 21. stoletja; razvoj tehnologije in predvsem robotike bo po Pikettyju bistveno zmanjšal trg dela.

Joseph E. Stiglitz, Nobelov nagrajenec za področje ekonomije za leto 2001 in 4. najbolj vpliven ekonomist danes v svetu glede citiranosti, profesor ekonomije na Univerzi Columbia, bivši predsednik Sveta ekonomskih svetovalcev takratnega predsednika ZDA Billa Clintona, bivši podpredsednik in glavni ekonomist Svetovne banke, kratkomalo, skesani vodilni neoliberalni ekonomist v teoriji in praksi, ki je po polomu Enrona leta 2001 postal kritik pajdaškega kapitalizma (angl. *crony capitalism*), vidi glavni problem v političnem sistemu, ki vzdržuje izkrivljene trge, na katerih korporacije in bogati lahko izrabljajo vse druge v družbi, saj trgi ne obstajajo v vakuumu. Stagnacija plač in rast neenakosti nista posledici normalne tržne ekonomije, temveč *ersatz* kapitalizma, ki je surogat pravega kapitalizma. Pravila igre morajo obstajati, ta pa se vzpostavljajo skozi politične procese. Velika

ekonomska neenakost povzroča politično neenakost. V takšnem sistemu so neenake tudi možnosti za ekonomski napredek in družbeno mobilnost. Ustrezna pravila igre (davki, širok dostop do izobraževanja, strogi zakoni zoper monopole, reforme na področju upravljanja podjetij, ki omejujejo pravico vodstva do plačil, finančni predpisi, ki onemogočajo, da banke izkoriščajo družbo) naj bi krepila gospodarsko rast; le-ta zmanjšuje neenakost in povečuje enakost glede priložnosti na trgih, kar je značilno za družbe srednjega razreda na polovici 20. stoletja. Glavni problem, s katerim se danes srečujemo, ni v kapitalizmu, temveč v demokraciji 21. stoletja. Toda Stiglitz predlaga razpravo o demokraciji le v naslovu, ne predlaga pa rešitve za naraščajočo ekonomsko neenakost v sodobnem svetu.

Nekateri so mnenja, da demokracija že dalj časa omogoča korupcijo velikih razsežnosti; ni videti, da je kot politični sistem sposobna samopoprave. Če je korupcija v vodilnih zahodnih demokratičnih državah manjša kot korupcija v vodilnih t. i. socialističnih državah, to ne pomeni, da imajo zahodne države pravico do škodoželjnega zmagoslavja v odnosu do teh kvazi socialističnih držav.

Če zakonodaja ne štiti spodnjih 40 % revnega prebivalstva, lahko pričakujemo še ostrejšo razredno delitev in politično nestabilne družbe.

"Strašilo komunizma" v Evropi na polovici 19. stoletja je preplašilo ljudi in jih preusmerilo v demokracijo. Po razpadu ZSSR v začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja se je zdelo, da je svet rešila liberalna demokracija kot idealni sistem. Vendar imamo številne dokaze, da liberalna demokracija, celo v najnaprednejših zahodnih državah, ni ne liberalna in ne demokratična. Nekatere razvite demokracije so postale ekstremno nedemokratične.

Vzroki aktualnih gospodarskih in političnih problemov so zagotovo tudi antropološki.

Sperber (2013) je kot glavni vir za novi portret Karla Marxa uporabil dopisovanje med Marxom in Engelsom, znano pod akronimom MEGA, in ustvaril sliko o Marxu, ki se znatno razlikuje od stereotipov, po katerih je Marx intelektualno odgovoren za komunizem v 20. stoletju. Po Sperberju je bil Marx predvsem radikalni demokrat, ki je kot sociolog in filozof ekonomije in tehnologije pojasnil industrijski kapitalizem v zgodnjih desetletjih 19. stoletja, od katerega se kapitalizem na začetku 21. stoletja zelo razlikuje. Marx je iskal novo obliko humane družbe po propadu kapitalizma, vendar ni podal oblike te družbe. Sovražstvo do reakcionarnih režimov je Marxa privedlo do bizarnih skrajnosti. Bil je oster nasprotnik ruske cesarske avtokracije (samodržavja) in je vodil kampanjo za revolucionarno vojno proti Rusiji v letih 1848 in 1849. Z neod-

ločnim ravnanjem Velike Britanije do krimske vojne, ki je v letih od 1854 do 1856 potekala med Rusijo ter Veliko Britanijo, Francijo, Osmanskim cesarstvom in Kraljevino Sardinijo, se tudi ni strinjal. Zaradi takšne politike je britanskega premierja lorda Palmerstona imel za plačanega agenta ruskega carja. Znano je tudi Marxovo sovražstvo do Pruske monarhije. Mihaila Bakunina je bolj sovražil zaradi suma, da ima kot panslavist skrivne povezave z ruskim carjem, kot zaradi avtoritarnega anarhizma, ki ga je Bakunin zastopal v Prvi internacionali (The International Workingmen's Association (IWA, 1864–1876)). Bakunin je leta 1860 *Komunistični manifest* prevedel v ruski jezik. Znana je njegova izjava: "Če boste najbolj gorečemu revolucionarju dali popolno oblast, bo prej kot v letu dni hujši od samega carja." V celotnem 20. stoletju in tudi še danes Marxa neločljivo povezujejo z idejo komunizma, čeprav je npr. leta 1842 vodil ognjevito polemiko proti vodilnemu nemškemu časniku zaradi zagovarjanja komunizma. Pojasnjeval je, da komunistične ideje uničujejo izobraženstvo, dobro vzgojo, okus in čustva do drugih. Širjenje komunističnih idej je navidezno nenevaren proces, za katerega ni zdravila. Zagovarjal je uporabo vojske za zadušitev vstaje komunističnih delavcev. V nagovoru avgusta 1848 v Demokratičnem društvu v Kölnu, torej šest mesecev po objavi *Komunističnega manifesta*, je Marx zavrnil revolucionarno diktaturo delavskega razreda kot neumnost, dvajset let kasneje ob izbruhu francosko-pruske vojne leta 1871 je kot neumnost odpravil tudi pariško komuno. Marx je namreč delil mnenje liberalcev, da je komunizem škodljiv za napredek. Marxove ideje ne predstavljajo enotnega sistema. Jemal jih je iz številnih virov, od Heglovega prepričanja, da je v zgodovino vgrajena logika razvoja, do pozitivističnega pojmovanja o pozitivni znanosti kot modelu katerega koli avtentičnega znanja. Čeprav je Comtov filozofski sistem opisoval kot pozitivistične smeti, je podobno kot pozitivisti delil zgodovino na iracionalno ero (predzgodovino) in industrijsko, znanstveno ero (zgodovino). Predvsem pa obstajajo podobnosti med Marxom in Herbertom Spencerjem. Spencer, in ne Darwin, si je izmislil, da "preživijo najspособnejši" in uporabil to ugotovitev za obrambo *laissez-faire* (liberalnega) kapitalizma. Spencer je pod vplivom Comta zgodovino delil na bojevito in industrijsko. Spencerjev novi svet je bil idealizirana različica zgodnjega viktorijanskega kapitalizma, Marx pa je napovedoval, da bo kapitalizem nekoč zrušen. Oba sta pričakovala novo znanstveno dobo, ki se bistveno razlikuje od človekove preteklosti. Znano je Marxovo navdušenje nad Charlesom Darwinom. Hotel mu je celo posvetiti *Kapital*. Manj pa so znane globoke razlike med njima. Marx je hvalil teorijo francoskega etnografa in geologa Pierra Trémauxa v knjigi *Poreklo in razvoj človeka in drugih bitij* iz leta 1866 o vlogi geologije v živalski in človekovi evoluciji kot naravni osnovi tudi nacionalnosti. Marx se je tudi nagibal k biološkemu in geološkemu pojasnjevanju

razlik med nacijami in k intelektualnemu prvenstvu naravoslovja, kar je dodatni primer vpliva, ki ga je nanj imel pozitivizem. Po Marxu je Trémauxeva teorija pomembna izboljšava Darwinove teorije, saj je razvoj po Trémauxu nujen, medtem ko je napredek v naravi po Darwinu čisto naključen. Teorija selekcije ne pove prav ničesar o kateri koli predvidljivi izboljšanji v naravi. Marx se je zavedal, da darvinizmu manjka ideja napredka, bil pa je čustveno nezmožen sprejeti to Darwinovo znanstveno odkritje, saj je kot heglovec verjel v napredek in smiselnost zgodovine. Piketty (2014, p. 401) piše:

"Politika in ideje očitno obstajajo neodvisno od gospodarskega in družbenega razvoja. Parlamentarne institucije in vladavina zakonov niso bile nikoli zgolj meščanske institucije, ki so jih marksistični intelektualci ostro kritizirali pred padcem berlinskega zidu. Vendar pa je tudi jasno, da vzponi in padci cen in plač, dohodkov in bogastev vplivajo na oblikovanje političnih dojemanj in stališč, te predstave v zameno vplivajo na politične institucije, pravila in politike, ki konec koncev oblikujejo družbene in gospodarske spremembe. Pristop, ki je hkrati gospodarski in političen, socialen in kulturni ter zadeva plače in bogastvo, je ne samo možen, temveč je celo nujno potreben. Bipolarni spopadi v obdobju od 1917 do 1989 so zdaj očitno za nami. Spopad komunizma (dejansko je šlo za države nedemokratskega industrijskega etatizma in ne socializma; op. avtorja te ocene) in kapitalizma bolj sterilizira kot stimulira zgodovinske, ekonomske in filozofske raziskave kapitala in neenakosti. Od teh starih sporov je minilo že dolgo časa, zgodovinske raziskave o njih pa po mojem mnenju še vedno nosijo njihov pečat."

Piketty se je očitno zelo uštel. To nazorno potrjujeta izbruh ukrajinske krize ter spopad zahoda in vzhoda, se pravi zveze Nato na čelu z ZDA in EU na eni strani in Ruske federacije na drugi. Ukrajinska kriza je hkrati vzrok in posledica novega spopada civilizacij (Huntington, 1993), ki ima obveščevalni, politični, gospodarski, geostrateški, vojaški, kulturni, psihološki in medijski vidik. V medijski vojni strani vztrajajo na svoji različici resnice. V primeru nove hladne vojne ne moremo reči, da gre za spopad komunizma in kapitalizma. Kriza se je začela z vstajo v Ukrajini, predvsem v Kijevu. Plodna tla za vstajo je omogočil nedemokratski in proruski režim prejšnjega ukrajinskega predsednika Viktorja Janukoviča, ki je pobegnil iz države. Gre za spopad strani, ki se med seboj ogrožajo obveščevalno, vojaško in geostrateško. Rusija je zasedla območje severnega tečaja z neizmernim naravnim bogastvom. Zahod hoče vojaško priti neposredno na zunanje zahodne meje Ruske federacije, Rusija pa tega ne dovoljuje in se bo pred to grožnjo branila. Prejšnji predsednik Ruske federacije Boris Jelcin je deloval proti

unipolarni prevladi ZDA v svetu in v smeri približevanja Evrope in Ruske federacije, ki jo je videl kot evropsko državo. Med predsednikovanjem sedanjega predsednika Vladimirja Putina pa se je Krim odcepil od Ukrajine in pristopil k Ruski federaciji. Nato ima dokaze, da ruski vojaki sodelujejo v vzhodni Ukrajini na strani tamkajšnjega ruskega prebivalstva, ruski predsednik Putin pa to odločno zanika. Ukrajinski predsednik Petro Porošenko odkrito vabi Nato k sodelovanju zoper ruske upornike na vzhodu Ukrajine. Približevanje Evrope in Ruske federacije geostrateško ni v interesu ZDA in ga je bilo treba čim prej preprečiti. Temu in krepitvi homogenosti zahodnih držav sta namenjena ukrajinska kriza ter spopad zahoda in vzhoda v obliki nove hladne vojne. Putin izpostavlja rusko nuklearno moč. Izjava je zastrašujoča predvsem za rusko prebivalstvo. Z namenom spodbujanja miru in stabilnosti so Natove bojne ladje vstopile v Črno morje zaradi sodelovanja v skupni vaji Ukrajine, ZDA, Kanade, Španije, Gruzije, Romunije in Turčije septembra 2014, v Sevastopolu pa je bilo zasidranih več kot 300 ruskih vojaških ladij. V novo situacijo sodi tudi spodbuda Nemčije za čim prejšnje politično delovanje; le-to vključuje vstop držav Zahodnega Balkana, ki še niso članice EU, v EU in cestno povezovanje jugovzhodnih evropskih držav Slovenije, Hrvaške, Bosne in Hercegovine, Črne gore, Albanije in Grčije z jadransko-jonsko avtocesto. Gospodarske sankcije ZDA in EU proti Ruski federaciji spodbujajo ruske protiukrepe in pospešujejo nastanek Evro-azijske unije na čelu z Rusijo. Po petindvajsetih letih od konca zadnje hladne vojne se spopad civilizacij nadaljuje v enaki obliki.

Teorijo spopada civilizacij je postavil ameriški politolog Samuel Huntington (1993). Po tej teoriji so kulturne in verske identitete ljudi glavni vir konfliktov v svetu po koncu hladne vojne. Huntington deli svet v osem velikih civilizacij. To so:

- zahodna civilizacija (ZDA in Kanada, Zahodna in Srednja Evropa, Avstralija in Oceanija);
- latinskoameriška civilizacija (Srednja Amerika, Južna Amerika (razen Gvajane, Surinama in Francoske Gvajane), Kuba, Dominikanska Republika in Mehika; mnogi ljudje v Južni Ameriki se imajo za polnopravne člane zahodne civilizacije);
- pravoslavna civilizacija (nekdanja Sovjetska zveza, nekdanja Jugoslavija (razen Hrvaške in Slovenije), Bolgarija, del Cipra, Grčija in Romunija, Armenija, protestantske in katoliške baltske države; sem ne sodijo države z nepravoslavno večino, kot so Azerbajdžan, Albanija in večina držav Srednje Azije);
- vzhodna civilizacija (mešanica budistične (Butan, Kambodža, Laos, Mongolija, Mjanmar, Šrilanka, Tajska), kitajske (Kitajska, Koreja, Singapur, Tajvan in Vietnam), hindujske (Indija, Nepal, Butan) in ja-

ponske civilizacije, ki je hibrid kitajske civilizacije in starejših altajskih vzorcev);

- muslimanska civilizacija (države širšega Bližnjega vzhoda (brez Armenije, Cipra, Etiopije, Gruzije, Izraela, Malte in Južnega Sudana) in Severozahodne Afrike ter Albanija, Bangladeš, Brunej, Komori, Indonezija, Malezija, Pakistan in Maldivi);
- civilizacije držav južne podsaharske Afrike, Srednje Afrike (razen Čada), Vzhodne Afrike (brez Etiopije, Kenije, Komorov, Mauritiusa in Tanzanije); sem sodijo še Zelenortske otoki, Slonokoščena obala, Gana, Liberija in Sierra Leone;
- civilizacije Etiopije, Haitija, Izraela in angleško govorečih karibskih držav (nekdanje britanske kolonije v Karibih, katerih civilizacija je zelo podobna zahodni civilizaciji);
- države, v katerih živijo zelo velike skupine ljudi, ki se identificirajo z ločenimi civilizacijami, kot so Indija (s hindujsko večino in muslimansko manjšino), Ukrajina (z grškokatoliškim svetom (uniati), ki prevladuje v zahodnem delu, in pravoslavnim svetom, ki prevladuje na vzhodu Ukrajine), Francoska Gvajana, Benin, Čad, Kenija, Nigerija, Tanzanija in Togo, Kitajska (razcepljena med kitajsko in budistično civilizacijo v Tibetu ter Hongkongom in Macaom na zahodu), Filipini (razcepljeni med islamom na Mindanau in kitajsko civilizacijo na zahodu), Sudan (razcepljen med islamom in civilizacijo podsaharske Afrike; ta delitev je bila formalizirana v juliju 2011 po referendumu za neodvisnost Južnega Sudana v januarju 2011).

Razlogi spopada naj bi bili:

- razlike v zgodovini, jeziku, tradiciji in veri,
- krepitev civilizacijske samozavesti in zavesti o razlikah med civilizacijami v globaliziranem svetu,
- vera kot nadomestilo za izgubo tradicionalne identitete,
- reakcija na svetovno prevlado zahodne civilizacije,
- nespremenljivost kulturnih značilnosti,
- civilizacijska samozavest kot ideologija ekonomskega regionalizma.

Noam Chomsky je koncept spopada civilizacij kritiziral kot iskanje nove utemeljitve za geopolitiko ZDA po koncu hladne vojne in razpadu Sovjetske zveze.

Za podjetno gospodarstvo potrebujemo tehnološki razvoj in inovacije. Po neoliberalni inovacijski strategiji in politiki so glavni sovražniki podjetništva v državnem aparatu. Zato je treba vlogo države zmanjšati tudi na področju inovacij in tehnološkega razvoja. Država naj zgolj zagotavlja ustrezne pogoje, vse drugo pa naj izpelje zasebni sektor na prostem trgu na osnovi motiva dobička. Mazzucatova (Mazzucato, 2011) pokaže, da predstavlja zmanjšanje proaktivne vloge države v gospodarski politiki in politiki

inovacij veliko nevarnost za gospodarsko rast. Države v najbolj uspešnih gospodarstvih so vodilni dejavnik inovativnega razvoja, predvsem:

- s financiranjem najbolj negotovih faz raziskav in eksperimentalnega razvoja z ravni tveganja, ki ga zasebni sektor ne zmore prevzeti,
- z vztrajanjem na nenehnem razvoju in z naročanjem razvojnih nalog ter
- s spremljanjem poteka procesa komercializacije inovacij.

Tisti, ki kot najboljši recept priporočajo čim manj države in čim več trga, so spregledali, da je bila za največjimi inovacijami v zgodovini vedno država. Google je financirala ameriška fundacija National Science Foundation. Odkritje molekularnih protiteles, ki je omogočilo razvoj biotehnologije, je rezultat dela državnih laboratorijev Medical Research Council v Veliki Britaniji. Večino mladih inovativnih družb v ZDA ni financiral zasebni kapital, temveč javni podjetni kapital skozi program Small Business Innovation Research (SBIR). Ti primeri veliko povedo. Inovacijska politika neoliberalnih vlad z vlogo države, ki naj zgolj zagotovi ustrezne pogoje za razcvet inovativnosti (sem sodijo investicije v znanost, zagotavljanje zakonskega okvira znotraj makroekonomskih ukrepov, ne pa tudi neposredne naložbe v inovacije), je napačna, saj na gospodarsko rast deluje omejevalno. Država naj bi investirala predvsem v inovacije, ki predstavljajo preveliko tveganje za zasebni kapital.

Najboljši primer podjetne države je inovativna politika ZDA (DARPA, SBIR, zdravila, nanotehnologija); omeniti velja tudi zelene tehnologije v Veliki Britaniji.

Javni sektor je bil v podjetni državi vodilni dejavnik tudi ekonomije znanja, ki jo poganjajo tehnološki razvoj, proizvodnja in razširjanje znanja.

Priporočila Mazzucatove za podjetno državo so zlasti:

- zmanjšati neposredne transferje države za majhna podjetja,
- financirati le tista majhna in srednja podjetja, ki so dokazala, da denar trošijo namensko za inovacije,
- opustiti iniciative, ki ne prispevajo k rasti inovacij, temveč so usmerjene na dobiček od patentov,
- zagotoviti solventnost podjetij za inovacijski razvoj,
- sprejeti proaktivni intervencionistični pristop do inovacij na področju zelenih tehnologij,
- povečati proračun za razvoj zelenih tehnologij, saj zasebne naložbe na tem področju ne zadoščajo.

Karl Polanyi, avstro-ogrski sociolog kapitalizma, John Maynard Keynes, britanski ekonomist, in Hymen Minsky,

ameriški finančni ekonomist, so pokazali, da je prosti trg brez intervencionizma moderne države navaden mit.

Po Mazzucatovi je vloga države na področju inovacijske politike, da omogoči sodelovanje organizacij v javnem in zasebnem sektorju pri ustvarjanju in razširjanju znanja v smeri strukturnih sprememb in rasti gospodarstva.

Reference

- Hövels, B., 2004. Occupational profiling in the information society. V: *STILE – European conference: Measuring the Information Society: 30 September–1 October*. Brussels.
- Huntington, S. P., 1993. The clash of civilizations? *Foreign Affairs*, 72(3), pp. 22–49.
- Mazzucato, M., 2011. *The entrepreneurial state*. [pdf] London: Demos. Dostopno na: http://www.demos.co.uk/files/Entrepreneurial_State_-_web.pdf [27. 11. 2014].
- Piketty, T., 2014. *Capital in the twenty first century*. [pdf] Cambridge, London: Belknap Press of Harvard University Press. Dostopno na: http://resistir.info/livros/piketty_capital_in_the_21_century_2014.pdf [27. 11. 2014].
- Sperber, J., 2013. *Karl Marx: a nineteenth-century life*. [online] New York, London: Liveright publishing corporation. Dostopno na: http://www.amazon.com/Karl-Marx-A-Nineteenth-Century-Life/dp/0871404672#reader_0871404672 [27. 11. 2014].
- Šercar, T. M., 2001. *Priloga h kritiki tehnološkega determinizma in globalizma*. COBISS obvestila, [e-revija] 6(3), pp. 9–49. Dostopno na: http://home.izum.si/cobiss/cobiss_obvestila/2001_3/index.html [27. 11. 2014].

Tvrtko-Matija Šercar

QZZ